

RƏNA MİRZƏLİYEVƏ

İSMAYILLI TORPAĞININ SADƏ, SƏMİMİ OĞLU - DAĞLAROĞLU, ELİN ŞAİR OĞLU

(əvvəli ötən sayda)

4. ADIMI ŞAHMƏMMƏD QOYUB...

*ADIMI ŞAHMƏMMƏD QOYUB AD QOYAN
MƏN ANCAQ MƏMMƏDƏM, ŞAHİM VƏTƏNDİR*

Ey qəlbimə matəm bağlayan vətən,
Düşməni qucağında ağlayan vətən.
Əzminlə mən səni qurtarammazsan,
Xalqımla bərabər sən də yan, vətən.

Ə.A. Gültəkin.

Dağlaroğlu, dağdan başlar vətənin.

* **

Möcüzədir bu dağların düzüümü,
Gəl yazda gör yamacımı, düzüümü.

* **

Vətən ürəyimə sığırsa, demək,
Elə mən özüm də Azərbaycanam.

* **

Ey bu yurdun cavanı, qocası, oğlu, qızı.
Azərbaycan - canda can, qoruyaq canımızı.

Bu günlər gələ-gələ, gözəl olacaq hələ,
Gedərəm, bilə-bilə, ölümə gülə-gülə.
Yanı, dönməyim külə, əriyim gilə-gilə,
Vətən torpağı tək pak bir ülvyyətlə yolunda.

Elin qayğısıdır damarımda qan,
Mənə tanış deyil nəşöhret, nəşan.

Hardan başlanır Vətən, nədən başlanır Vətən? Hər bir mənəviyyətli insanın qəlbində hər an bu sual yaşayır. Şahməmməd Dağlaroğlunun da bütöv Vətən məhəbbəti qoynunda doğulduğu bir parça Vətən torpağından başlanır.

Qarşımda vərəqləri saralmış bir qəzet var. 1988-ci ildə uzaq Sibirə nəşr olunub. Adı belədir: "V boy za uqol". Qəzetin bir bütöv səhifəsi bütünlüklə ona həsr olunub. "Sibiryak iz Azerbaydjana" ("Azərbaycandan olan sibirli" - R.M) adlanan bu yazıda Şahməmmədin bütöv ömrünün bir hissəsi - şaxtaçı ömrünün səhifələri bir-bir vərəqlənib. Əməksevər, ləyaqətli ömrü ilə bərabər bütöv Qafqazı, Azərbaycanı, Şirvanı xüsusi şəkildə vurğulanıb. Bu da harada olursa-olsun, yaşadığı ömrü Vətənə, xalqa, elə-obaya, torpağa, insanlığa vicdanla, ləyaqətlə sevə-sevə, yana-yana yaşadığı, sərf etdiyi, sözü ilə əməli bir qəlbini jurnalist tərəfindən necə dəqiqliklə oxunması ilə mümkün olub.

Bir qələm adamı kimi çevrəsinə, təbiət gözəlliklərinə çox həssasdır. Şeirləri zəngin vətən torpağının coğrafiyasının özəlliklərinə ayna tutan güzgü kimidir.

Elə şeirə başlamağının birinci addımı da Vətənə, elə sevgisindən, möhkəm bağlılığından irəli gəlir. "Mən gözümlü el içində açmışam", - deyən şair Vətənin hər qara

daşına, yağışına, qarına, dumanına, çəninə sonsuz sevgisini izhar etməkdən yorulmur:

*Qiymətlidir yad ellər qızılından
Vətən torpağının qara daşları.
Yad ellərin günəşli baharından
Yaxşıdır yurdumun yağışı, qarı.*

Və ya bir bayatıda olduğu kimi, Vətən dərdi ürəyindən çıxmır:

*Dolandım mahal-mahal,
Ürəyimdə Vətən - xal.
Dərd artdı, ürək yandı.
Gözüm yaşlı, dilim lal.*

Şair nikbindir, çünki Vətənə olan borcunu az da olsa, ödəyib:

*Əlimdə sazım qalıb,
Dilində sözüm qalıb.
Nə dərdim var, ey Vətən,
Çölündə izim qalıb.*

Bir sözlə, onu şair edən də ana yurdun öngin səması, başı qarlı, qartallı dağları, ayna bulaqları, coşqun Irmaqları, güllü-çiçəkli yamaqları, min bir rəngə çalan düzləri olub.

Bütün varlığıyla hiss edirsən ki, sinəsində Vətən və xalq üçün bir şair və vətəndaş qəlbi çırpınan bu vətənə-bənd insan üçün vətən ayağının altındakı torpaqdan başlanır.

*Gül boylanar, şəh zərləşər,
Güney yanar, gözəlləşər,
Sular axıb əzbərləşər
Dağın, daşın dodağında
İsmayılı torpağında.*

Yaradıcılığında daha çox el-obaya, yurd-yuvaya məhəbbət sezilən, təmizliyi və saflığı ilə ruhunu çəkən bu Vətən torpağının eşqi ilə əlinə qələm alıb inamla uzun

yolçuluğa çıxıb yazıb-yaradır. Etiraf edir ki:

*Təzə dil açmışam, körpəyəm hələ,
Gəl məni şeirlə, şeirlə dindir.
Oda düşsəydi də, yanmazdı belə
Qəlbimi yandıran məhəbbət indi,
Ay ana torpaq!*

Dəfələrlə deyildiyi kimi, bulaq suyuna bənzər təbi ayaq açıb yeridiyi, dünyaya pəncərə açdığı, ayna tutduğu doğma torpaqdan qidalanıb:

*Şahməmməd, tarixə girdim an kimi,
Təbin dağ çaydır Girdiman kimi.*

Təbii ki, bir duyğusal qəlb adamı kimi doğma yurd, vətən, onun gözəllikləri şair üçün ilham mənbəyi, heyrət, heyranlıq xəzinəsidir. Onun vətən torpağının mənzərələri önündə keçirdiyi duyğular səmimi və təbii olduğu üçün bu sədaqət, mehr-ülfət duyğusu şeirlərindən qırmızı xətlə keçir. Bu şeirləri bircə dəfə oxumaq bəs edər ki, hər bir kəsin içindəki yatmış hislərini oyatsın, yanından saymazmazyana ötüb keçdiyi dağ, daş, dərə, tərək, yarpaq, palıd, çinar, tənək yarpağı, böyütkən kolu, çay suları, dağ şələləsi, dağ kəli, maral səsi, qartal uçuşu dil açıb danışsın, vətənpərvərlik duyğularına rəvac versin. Ana balasını əzizləyib layla çaldığı kimi, o da bunlara öz şərqlərini pıçıldayır, ürək açıqlığı, könül xoşluğu ilə söz sığalı çəkir, sevdirir. Bütün bu şeir adlı pıçıltıları Vətənlə bağlayıb ürəklə başa çatdırdığına görə çox uğurlu alınır və həm Vətənin, həm onun təbiətinin, həm də coğrafiyasının mənbəyinə çevrilir. Şair üçün vətən ayağının altındakı torpaqdan başlanır.

Bu şeirlər qəlb yangısı ilə təbdən süzülmiş, sevgi dolu vətənpərvər misralar kimi vərəqlərə sıralanır, böyük ümmanın dalğaları kimi təlatümə gəlir, istər-istəməz insanın içindən bir işıq seli axıb keçir. Nikbinsən, çünki əsl vətəndaş şairin qəlbini yad torpaq, yad hava açmaz:

*Gördüyünü bəxş elə yoldaşa,
Səcdə etmə yad torpağa, yad daşa.
Aman vermə yad kükrəyə, yad daşa,
Bir sözünə sən də qulaq as, ana.*

Ş.Dağlaroğlunun təbiətindəki saflıq və təmizlik ona təbiətdən hopub. Və təbii ki, təbiət mövzusu yaradıcılığında yer tutan əsas məsələlərdəndir. Bu əsərlər təbiətin elə pıçıltılarıdır ki, yalnız şair onları eşidib, ürək və düşünməyə başlayıb, yenidən təbiət aşiqi olan insanlara qaytarıb.

Təbiət mirvarisi İsmayılıda doğulub böyüyəsən, qartallar oylağı dağları özünə arxa-dayaq sayıb təkəllüs götürəsən və təbiətdən yazmayasan?! Təbiəti sözlə nəqş etməyəsən?! ("İsmayılı torpağında")

Bu torpağın sadıq oğlu olan və heç vaxt bunu yaddan çıxarmayan şair, bir an da ondan ayrı düşəndə özünü bağışlamır:

*Çoxdandı enmirəm bulaq başına,
Oxumur yamaclar, meşə mənimçün.
Yurdumun hər qara qonur daşına,
Hazıram başayım, həsrətəm bu gün.*

"Vətən ayağının altındakı torpaqdan başlanır" kəlamına söykənən hər eli, obanı: Tircanı, Lahıcı, Ağbulağı, Pircəqanı, hər dağı, yaylağı (Lahıc yaylağı, Niyal dağı, Fit dağı) vətən bilib əzizləyən şairin duyğuları səmimidir, gözəldir:

*Bu dağların yamacından çiçək üz,
Meşəsindən çox kəsilib tir, canım.
Girdimanın sahilində çiçək üz,
Sazlı-sözlü, toy-düynünlü Tircanım.*

Və ya:

*Al-əlvan xalı-xalça,
Düzənlərim Ağbulaqda.
Bu düzlərdə qalıbdı
İzlərim Ağbulaqda.*

Yaxud:

*Anama da ana oldun, Ağbulaq,
Can deyilsən, səni məndən alalar.*

Dünya şöhrətli Lahıca da biganə qalmayan şair onu tərənnüm etməkdən yorulmur:

*Gerçək oldu xəyalımız,
Qürurlandı Niyalımız.
Neçə alim, ziyalımız
Ana dedi sənə, Lahıc.*

Ömrünün mənalı illərinin bir çoxunu Göyçayda keçirən, həyatının istədiyi məcraya yönəlməsində əhəmiyyətli rol oynayan, şeirə, sənətə, bir el qızına könül verən illərini tez-tez xəyalən yaşayan şair, ana yurdun bu səfalı guşəsinə qədirşünaslıqla ünvanladığı şeirdə:

*Qiyəti yox sənli anın,
Sənə, Göyçay, mən Arvanın
Qırağında verdim könül.
Və ömrünün ahıl çağında:*

*Səninçin doğulub, sənsiz batmışam
Mən səni hələ də unutmamışam, - deyir.*

Şairin ana torpağa həzin nəğmələr bəstələyən, dərindən-qəminə ortaq olan Göyçay çayına da sözü var:

*Ürəyim qəmlidir, ax sinəm üstədən,
Bu qəmdən bir tikə qopar, Göyçayım.
Axan göz yaşındır, sevdiyim qızın,
Axtı ünvanını tapar, Göyçayım.*

"Çinar" deyəndə yada düşən Göyçay da nəğmələrinə susadığı şairə biganə deyil. Şair bu görüşü mənalı bir mehtafolla ifadə edir:

*Dindi qəlbim nəğmələrlə,
Qonaq gəldim o yerlərə.
Məni görüb sevincindən
Çiçək açdıçəmən, dəvə.*

Onun "Təbiətdəyəm", "Gəl, baharım", "Bənövşə", "Bu payız", "Mənim bahar sevincim", "Dan yerinə bax", "İsmayılı torpağında" və s. şeirləri Vətən torpağının gözəlliklərinin, özəlliklərinin tərənnümünə həsr olunub.

O bu torpağın oğludur. Ona görə də öz övladlıq borcunu layiqincə ödəyə bilməyəcəyindən ehtiyatlanır. "Bu torpaqda" şeiri bu borcun sanki epigrafıdır.

Şairin Vətən məhəbbəti təbiətlə həmahəngdir. Təbiət saflığını nümunə sayan şair, şeirlərini də bu ideya ətrafında kökləyir, hər fəslin özünəməxsus özəlliyini bütün detalları, incəliyi ilə naxışlandırır.

Lakin şairin duyğuları, düşüncələri göyərdən sevimli bahara vurğunluğu başqadır. İnsanlar yeni ruh, nikbinlik bəxş edən baharı səbirsizliklə gözləyirlər. O, bu sevincin gecikdiyini görənlərin nigarançılığını yaxşı başa düşür, anlayır. Onların xoş təbəssümlərini, fərəh və sevincini görmək arzusu ilə yaşayan şairin gecikən yazı görə narahat olması da çox təbiidir. Azərbaycanın başı üstünü alan kədəri özünə, vətən təbiətinə dərd etməsini, "Bu yaz niyə gecikdi?" sualı şəklində özünəməxsus tərzdə ifadə edə bilmişdi:

*İndi gərək bənövşələr açaydı,
Gül dəlisi kəpənəklər uçaydı.
Bizim elin qışı vur-tut üç aydı,
Bir belə nə üçün gecikdi bu yaz?*

Şairin vətənpərvərlik hissi Dövlət rəmzlərinin tərənnümü zamanı təlatümə gəlir və Bayrağımıza məhəbbəti belə mənalandırır:

*Körpəyəm, demişəm dağlara ata,
Nəyim var, qurbanıdır elə, elata.
Övlətdək qurbanam bu kainata,
Göy rəngəm, yaşıləm, alam, biləsən.*

Biz hamımız "Vətən" adlı bir yuvanın istisinə qızınımişiq. Bu istilik hamıya məxsusdur, hamıya əzizdir. Vətənpərvər övlad kimi Ş.Dağlaroğlu üçün şəxsi kədər yoxdur. Onun bütün hisləri, duyğuları, düşüncələri Vətənlə, onun dərdləri ilə bağlıdır. Vətən isə ona vüqarlı arxa olan dağlardan başlanır və o, el ilə ağlayıb, el ilə gülən təcni-

sində bu ruhu belə ifadə edir:

*Dağlaroğlu, dağdan başlar vətənim,
Dağdı ruhum, dağdı sözüüm və tənim.
Mən aşiqəm, vətənim,
Bu nə yasdı, Vətənim?
Ömrü boyu yasdayam,
Yandı ruhum və tənim.
Yasındayam, yurdum, elim, vətənim,
Əfv et, sənə saxlamadım yaş, ata.*

Sevincimizədəbi sağlıqlar, qəm-kədərimizə ağlılar deyən, Vətənə xidmət mücahidi olan şair həmişə xalqın yanındadır, onun xidmətindədir. Bu zaman yolunun üstündəki maneələr onu zərrəcə qorxutmur:

Harda yoxam, orda açar çiçəklər,

Yolum üstə qaratikan bitibdir, - deyərək, nə olur-olun haqqı müdafiə edir. Ən böyük işi isə Vətənin haqqını qorumaqdır.

Öz dərini unudub Vətən, yurd dərini özünə dərd edən şair deyir: "Biz yazarların öhdəsinə düşən milli-mənəvi borcdan biri də xalqın qəmini, kədərini, faciəsini qələmə almaq, yetişən nəsildə vətənə, doğma torpağa, el-obaya məhəbbət, düşməne nifrət hislərini tərbiyə etməkdir. Mən də özünü bu sahədə borclu bilərək əlimdən gələni etməyə çalışıram".

Vətənin ayağına dəyən hər daş ürəyinə sağalmaz yara vurur. Bu yaralar da sızıldaya-sızıldaya nalə çəkərək və sanki ustad şairimiz Musa Yaqubun "Bir günah səindir, bir günah mənim" fikrinə səs verərək ölməz poetik təsvirlərə çevrilir:

*Yaman qoyduq yaman günə bu yurdu,
Dönük çıxdıq, yağı təşrif buyurdu.
Yol azanlar yol göstərdi, buyurdu,
Çıxdı əldən o yamacım, bu dağım.*

Onun şeirlərinin göz yaşlarında zamanın dərdi, kədəri yuva salıb. Azərbaycan üçün ən böyük dərd isə Qarabağdır, düşməni tapdığı altında qalan yurd həsrətidir, ürəyinə çalın-çarpaz dərd çəkilən şəhid anasıdır, qaçqın və köçkün soydaşlarımızın gözlərindən heç vaxt silinməyən, sözlə ifadə edilə bilməyən nisgildir.

Qara Yanvarda haqsız güllələrə tuş olan, cavan ömürləri erməni vandallarının əlilə qırılan şəhidlərimiz, işıqlı təbəssümləri meşələrdə donan soydaşlarımız, çadırlarda doğulan körpələrimiz - bütün bunlar onun qəlbini göyüm-göyüm göynədir.

Yaradıcılığında Qarabağ ağrısı, yurd həsrəti məxsusi bədii detallarla əks olunur. Bunlar onun odlu vətəndaşlıq qayəsindən xəbər ver

Xalqımızın ürəyinə əbədlilik damğa vuran 20 Yanvar hadisələri haqqında çox deyilib, çox yazılıb. Qürbətdə - uzaq Sibirdə bu ağır dərdə biganə qalmayan şair dar gündə Vətənin harayına gəlməyə tələsir, lakin onunla olmadığına görə təəssüf hissi keçirir:

*Sən yanvar ayında qar gözləyirdin,
Üstünə güllələr yağır, ey Vətən.
Güllələr atılan tərəfdə qalıb,
Gör necə olmuşam fağır, ey Vətən.*

*Şahməmməd el eşqin dar gündə daddı,
Ana bir qanaddı, yurd bir qanaddı.
Qürbətdə ölüm də insana yaddı,
Məni qucağına çağır, ey Vətən.*

Yazdığı şeirlərdən birinin altında belə bir qeyd var: "Həmin il (1990-cı il - yanvar) Rusiya Federasiyasında - Kemerovo şəhərində yaşayırdım. Bütün imkanlarımı və rahatlığımı buraxıb Azərbaycana qayıtdım. Hesab etdim ki, orada olmaqdan burada ölmək üstündür: Qürbətdə ölüm də ruhuma yaddır".

Şairin elə 1969-cu ildə "Zəhmətkeş" qəzetində çap olunan "Qələmim" adlı ilk şeiri də gələcəkdə Vətənə, el-obaya, xalqa bağlı bir şair ömründən xəbər verirdi:

*Məftun Azərbaycana,
Eldən yazır qələmim.
Baxır günə, dövrəyə,
İldən yazır qələmim.*

Elə bu el-oba həsrəti vətəndən uzaqda - Sibirdə olarkən də bir an onu tərk etmir:

*Sizsiz darıxıram, ey uca dağlar,
Sizdə istəyim var, məhəbbətim var.
Yar yardan ayrılırsa, həsrətdən solar,
Çəkər mən çəkəni dostdan ayrılan.*

"Mərd övladiyam" şeirində Sibirin yayında da üşüdüyünü deyən şairin qəlbində Vətən məhəbbətinin necə uca, ülvi məqamda olduğunu görürük:

*Azərbaycan - eşqim, sözüüm, doğma diyar,
Üşüməzdim qarlı qışda, boranda mən,
Üşümüşəm burda yayı həsrətindən.*

Və ya aşağıdakı misralarında şair üçün Vətənin hər qarışının necə əziz və doğma olduğunu görürük:

*Qürbətdə yapışdım eşqin camından,
Əl işdən soyudu, qəlb ilhamından.
Gördüm ki, gözəldir Sibir şamından,
Bənövşə bitirən kolun, ey Vətən.*

"Qürbətənin gecələri ağır olur" fikrinə söykənən şair Vətəndən uzaq gecələri də, gündüzləri də həsrətlə çırpınıb. Yoxsa "Ey Vətən" deyib dağlardan ağır həsrət daşını sinəsindən atmağa, doğma yurdun qucağına atılmağa cəhd etməzdi:

*Yuxuda görürəm dostu, qardaşı,
Düşür doğma yurda gözümün yaşı.
Sinəmin üstündə həsrətin daşı
Dağlardan ağırdır, ağır, ey Vətən.*

Vətən onu mehribanlıqla ağışına aldı, lakin bu istək bir an da səngimədi. İndi şairin Vətən məhəbbəti başqa səpkidə daha da alovlandı, rişələndi, müdrikləşdi. Vətən rəmzi olan əzəmətinə, dağ vüqarına, dağ etibarına arxa-

lanıb, götürdüyü təxəllüsə sığınıb, daha sıx-sıx, qılınc kimi iti qələmini başının üstünə qaldırıb sanballı və poetik yazmağa başladı. Lap Aşıq Yanvara nəzmlə yazdığı məktubda dediyi kimi:

*Aşıq, o yerlərdən uzaq düşəli,
Qələm sözə həsrət əlimdə mənim.
O çöllər, çəmənələr ürəyimdədir,
Başı qarlı dağlar belimdə mənim.*

Və həmin qəhrəmanlıq səhifəsi ilə bağlı nahaq qan yerdə qaldığına görə düyünlənmiş qaşı açılmayan şairin də öz "baxış nöqtəsi" var. "Bu torpağı sevən kəs ölə bilməz", - deyən şair haqlı olaraq hayqırır:

*Şəhidlərin xiyabanı müqəddəs,
Ölə bilməz bu torpağı sevən kəs.
Dünənimdən qopan nalə, gələnlər
Baxmır mənim ağ saçıma, yaşım.*

*Qara günə günəş doğdu haradan?
Günahsız necə qıydın, Yaradan?
Nə vaxt ölsəm bu aldığım yaradan,
İyirmi yanvarı yazın daşıma.*

Vaxtilə görkəmli sənətkarımız İsi Məlikzadə yazırdı: "Ədəbiyyat hər bir dövrdə insan üçün təkə estetik zövq, mənəvi qida mənbəyi olmayıb, həm də xalqın sözlə yaradılan tarixidir".

Böyük rus şairi A.S.Puşkin isə yazırdı: "Xalqın tarixi şairə məxsusdur". Bu mənada şairin şeirlərinə də zaman ayna tutub. Çünki zamanın ağrısı, acısı da şairin ürəyinə ox kimi sancılıb. Bu ox - Qarabağ dərdi onu rahat buraxmır. Qarabağ mövzusu poeziyamızın aparıcı xəttini təşkil edib. Lakin indi ürəklər də, diləklər də Qarabağın göylərində dolaşan qara buludları dağıtmaq istəyinə qovuşub. Nə qədər ki doğma torpaqlarımız yağdı tapdağındadır, nə qədər ki təkə qaçqın və köçkünlərin deyil, bütün soydaşlarımızın həsrəti bitməyəcək, ürəyini və duyğularını sözlə qidalandıran digər şairlər kimi o da qələmi yerə qoymayacaq, nikbin bir ümidlə yazacaq, yaradacaqdır.

Şairin ürəyi qəmlər içində qovrulanda hətta qarğış və lənətdən də çəkinmir:

*Çən ötsün, dağlar qalsın,
Quş uçsun, bağlar qalsın.
Xalqına zülm edən
Balası ağlar qalsın.*

Dağılmış Vətən, sinəsinə çalın-çarpaz dağlar çəkilmiş, paramparça olmuş ərazilər, o yerlərdə vaxtilə yaşayıb insanlıq adını şərəfləndirən, indi isə cəlayi-vətən olmuş soydaşlarımızın ağrı və kədərini ümumxalq, millət duyğusuna, yaddaşına, düşüncəsinə köçürmək üçün ürəyini süzəcəkdir çevirir, bununla da sanki dərdi-qəmi azaltmağa, "yumşaltmağa" çalışır. Lakin "Şuşa" kimi dərdi unutmaq olarmı?" cavabsız sualı onu rahat buraxmır:

*Şuşanın dərindən döndüm heykələ,
Tut dəli şeytani, ağzın övkələ.*

*İlahi, möhlət ver, yaşayım hələ,
Sığmamam məzara bu dağım ilə.*

Torpaq, vətən uğrunda balası şəhid olana ürəyində göz yaş tökən, göynəyən şair, bu müqəddəs dərdi çəkənlərə təsəlli verməyə də özündə güc tapır:

*Dönmüsən Kəbə daşına,
El, Vətən dönür başına.
Qurban olum göz yaşına,
Ağlama, şəhid anası!*

*Tanrı verib butasını,
Şər göndərib xətasını.
Döz, ovundur atasını,
Ağlama, şəhid anası!*

Qovğa ilə, qalla işi olmayan humanist şairin mənsub olduğu xalqını bənzərsiz qovğaya tuş ediblər. Artıq neçə illərdir ki, cəllad düşmənin qatil əlləri ilə həyatdan məhrum olan neçə-neçə soydaşımızın göydə mələklərlə qoşa pərvaz edən narahat ruhunu, 20 faiz torpağının işğal altında olduğu vaxtlarda çoxlarının məruz qaldığı ədalətsizliyi, çəkdiyi iztirabları yalnız ağlamaqla aradan qaldırmaq olmaz. Azərbaycan xalqının ürəyinə bir qara daş kimi çökən bu problem də Qarabağ həsrətinin şəxsi yox, ümumiləşmiş dərd olduğunu çox dəqiq şəkildə əks etdirən, ürəyi atəşlə yanan Ş.Dağlaroğlunun yaradıcılığının ağırlı bir hissəsidir. Yuvanın bir tərəfi ona məxsus deyilsə, nəinki maddi, mənəvi çıxıntı da ona dözülməz gəlir, ürəyindən ağır daş asılır, bu, onu yaşamağa qoymur.

Bizim yaramız daha ağırdır. Vətənimizdə, yuvamızda yer verdikimiz quzğunlar, sarlar insanlığa sığmayan hərəkətlər etdilər. Məmləkətimizin ən gözəl guşələrini işğal etdilər, soydaşlarımızı ata-baba yurdlarından didərgin saldılar. "Demokratik dünya" isə özünü görməməzliyə vurdu. "Xarı bülbül" kimi "Qarabağ bülbülləri" də vətənsiz qaldılar. Heç "Vətənsiz də insan olan insan kimi yaşayarmı?!"

Ş.Dağlaroğlunun dostluğu da şəxsi münasibətlər çərçivəsində deyil. Kəlbəcərin Başlıbel kəndindən olan qaçqın dostu Yaşar Əzimova ünvanladığı "Yaşara" cıqalı təcnisində də ümumi dərdimiz: yurd, torpaq itkisi, daim sızıldayan vətənpərvərlik duyğuları öz əksini tapıb. Dostunun şəxsinə də bu çətin gündə bütün soydaşlarımıza dərd, qəm ortağı olan şairin ürək sızıltıları bitmək bilmir:

*Murov dağı dağlarımın şah idi,
Qaçqın adı dağıdı eldə Yaşara.
Mən aşıqəm, yaş ara,
Quru nə çox, yaş ara.
Tale səni güldürə,
Gülən gözün yaşara.
İlk sevginin Dəlidağdı şahidi,
Vermir onsuz gözlərində yaş ara.*

Bu şeirdə "yaşar" sözü cinas kimi müxtəlif mənalarda işlənmiş, şairə daha dərindən imkan vermişdir ki, bu ağ-

rılı dağın, qəmin, qüssənin əsl məğzini həmvətənlərimiz, bütün xalqımız üçün çəkilməz dağ, sinə acısı olduğunu poetik dillə, çox az adamın ifadə etdiyi vasitələrlə çatdırılab. "Qaçqın" adı Yaşar kimi neçə-neçə vətən övladının sinəsinə çəkilmiş dağdır. O, vətən həsrəti, Dəlidağ həsrəti ilə gözlərində yaş ara verməyən dostuna, onun şəxsində bütün xalqımıza bu düynün müsbət həll olunmasını, taleyin gərdişi ilə o qədər gülümsəməyi arzulayır ki, "gülən gözü yaşarsın".

Dost dərdinə şerik olub, dərdinə qoşulub onunla birgə çəkmək: bax budur dost sədaqəti, vətəndaş qeyrəti.

Kəlbəcərli dostu Salahın isə yaralı qəlbini şeir dili ilə ovutmağa çalışan şairin Vətən dərdi, torpaq, yurd həsrəti dostunun dərdindən də dözülməzdir:

Dərd əlindən

dərdlərim çox, qalam az.

Şuşa kimi qalam az,

Mərd mərdə dərd qalamaz

Kəlbəcərdən aralı

Ağlayan az, qalam az.

Dağlaroğlu odu gəndə qalamaz,

Al dost dərdin, qoş dərdinə, sal aha.

Şahməmməd ürək ağrılarını tək-cə dar mənada deyil, şairin özünə, bütöv vətənimizə, xalqımıza xas dərd-bəla kimi ümumiləşdirə bilir. Çünki bir fərd dəryanın damcısidir. Böyük məharət odur ki, mövzunun vacibliyini, ağırlığını ümumiləşdirə və dilimizin çalarlarından ustalıqla istifadə edərək çatdırı bilmişdir.

Ürəyin hər teli Vətən torpağı ilə bağlı nəğmə üstündə köklənən şairin hələ yeniyetmə ikən yazdığı və sanki namərd düşmənin insanlığa sığmaz əməllərini əvvəlcədən duyma qabiliyyətinə heyran olursan:

Qayalardır qartalların məskəni,

Bayquş qayalara qona, dözmərəm.

Aslanlar yuvası olan meşəni

Tülkü öz oylağı sana, dözmərəm.

Qarabağ dərdi ilə yanıb-yaxılan şairin dərdi, ələmi bitməz-tükənməzdir:

Yaman qoyduq yaman günə bu yurdu,

Dönük çıxdıq, yağtı təşrif buyurdu.

Yol azanlar yol göstərdi, buyurdu,

Çıxdı əldən o yamacım, bu dağım.

Ürəyində bu ağır dərdi qara xal kimi gəzdirən şair bir Koroğlu nəresi soragındadır ki, yurdunda at oynadan yağıdan sevgilisi yaşda olan nakam şəhidlərin qisası alınsın:

Əsirdi, girovdu namus, qeyrət, ar,

Hanı "mənam" deyən ərlər, oğullar?

Qarabağ adlanan bir cənnətim var,

Qarası mənimdi, ağı gör kimin?

Şair ərəm oğulları da unutmayıb. Qaraqaya kəndində dünyaya göz açmış şəhid Hikmət Abbasovun, Maçaxı kəndinin yetirməsi Mikayıl Vahabzadənin xatirəsinə yazdığı şeirlərdə şirin canlarını Vətən torpağına qurban

verən igidlərin ruhu qarşısında ehtiramla baş əyir.

"Qarabağ bülbülləri". Bu ad hər bir azərbaycanlı üçün doğmadır, əzizdir. Etiraf edək ki, onların ifası insan qəlbini həmişə ehtizaza gətirib, nisgilli notlar və yenidən Vətən məhəbbəti üstə kökləyib. Bu uşaqlar səslə, sözlə Vətən üçün elə bir "qala" ucaltdılar ki, əsrlər keçsə də, bu "qala", hər kəs qəlbində bu ifaya minnətdarlıq duyğularını izhar etməklə bərabər, söz demək, Vətənə bağlı sevgi duyğularını hayqırmaq istəyir. "Bülbüllər" in bənzərsiz ifasına heyranlıqla bərabər, onlara saysız-hesabsız əsərlər ünvanlanıb. Ş. Dağlaroğlu da "Dəstədən geridə qalmaq üçün" (S. Vurgun) deyil, şah qəlbinin səsi ilə "Qarabağ bülbülləri" nin yaradıcısı və bədii rəhbəri Murad Rzayevə ithaf etdiyi eyni adlı, maraqlı forma və məzmunu malik şeiri "Şah təcni" adlandırır. "Niyə belə?" - sualına şairin maraqlı cavabı var: "Təcnisin əsrlər boyu yaranıb möhkəmlənmiş forma xüsusiyyətləri olub. Amma mən kitabdakı ("Cinas bulağı") "Qarabağ bülbülləri" şerini də "Şah təcni" adlandırmışam. Sözü nü heç vaxt yerə salmadığım dostum Oqtay İsmayılı onun yeni şeir şəkli olduğunu deyərək, şərti olaraq "Şah təcni" adlandırdığı təklif etdi. (Yadıma "Cavid həzəci" düşdü). Niyə Şah? Çünki o məni qısaca "Şah" adlandırır".

Mövzu da "Şah"dır - Vətən mövzudur. İtirilmiş, nisgilli yurd həsrəti hopub bu misralara. Şuşamız, Ağdamımız, Laçınımız, Zəngilanımız, Kəlbəcərimiz və nələrımız, nələrımız üçün ürək sızladan essedir bu şeir. Hətta: "Düşməne yurd verənin gözlərinə ağ dama" qarşısı da onlara - baskarlara ünvanlanıb. Lakin şeirdə nikbin "notlar" da var: çox çəkməyəcək ki, bəd əllər əbədi sındırılacaq, hamı o gülləri oxşayacaq, hərə bir ata minib "Cıdır" düzünə yarışa çıxacaq, elləri gülər görəcək, muğam məclislərinin ardı-arası kəsilməyəcək, elin ağlar çölləri güləcək. Bülbülün, Xanın açdığı cığır boş qalmayacaq. Şuşanın bəxti yar olub neçə qəhrəmana qalib heykəl qoyulacaq, bütün nisgillər dağılacaq, yeni-yeni "Qarabağ bülbülləri" ürekləri ovlayacaq! (Allah ağzından eşitsin, şair! Arzularımız çin olsun!).

Qafiyələri cinas sözlərdən, 7 bənddən, hər bəndi 8 misradan, hər misrası 7 hecadan ibarət bu şeirin qafiyə quruluşu belədir: a-b-a-b-a-b-c-c.

Bəli, bu bir həqiqətdir ki, ədəbiyyat igidliyən, qəhrəmanlığın da obrazını yaradır. Yaradıcılığında bu xətt aparıcı olan şairin əsərlərinin gənc nəslin hərbi vətənpərvərlik ruhunda yetişməsində böyük rolu olub. Tək-cə şeirlərində deyil, bədii-publisistik əsərlərində də mübariz Azərbaycan övladının mənəvi siması, vətənpərvərlik duyğuları qələmə alınıb. Həmmüəllifi olduğu və 2000-ci ildə çapdan çıxan "Eldən gedən oğul" kitabı həyatını cinayətkarlığa və ədalətsizliyə qarşı mübarizəyə sərf edən, ömrünün 44-cü ilində birinci Qarabağ savaşında ölkəmizin suverenliyi və ərəzi bütövlüyü uğrunda canından keçmiş oğullardan birinin - polis polkovniki Ağahüseyn As-

lanovun şərəfli ömür yoluna, vətən naminə fədakarlığına həsr olunmuş və şəhidin qəhrəman obrazı yaradılmış dəyərli əsər olmaqla, həm də öz dəst xətti olan nasir və publisist olduğunu sübut edən dəlildir.

5. ƏRLƏR, ƏRƏNLƏR MƏSKƏNİNİN VƏSFİ

Atlan, Qarabağı al yağulardan...

*Xoşbəxtdir tarixi yaşadan insan,
Yaşayır tarixi yaşadan məkan.*

Ş.Dağlaroğlunun hələ çap olunmamış neçə-neçə əsəri var. Bunlarda ən maraqlısı "Kişilər" poemasıdır ki, burada əsl azərbaycanlı xarakteri səciyyələndirilir, oxucuya sanki bir mərdənlik dərsi keçilir. Özünün qeyd etdiyi kimi, poema "Mənim dayım, sənənin dayım, sən özün" şeirilə başlanır. 1997-ci ildə ağırlıqaldıranların dünya birinciliyinin gümüş mükafatını, "İlin idmançısı" adını almış bacıoğlu Asif Məlikova ithaf olunan "Kişilər" poeması bu şeirdən doğulub.

Şair, ataların "İgid oğul dayısına oxşar" misalına söykənərək düşüncələrini qələmə alır. Şairin dayısı zəhmətkeş, ağır işin qulpundan yapışan əli qabarlı bir insan olub. Şair isə dayısına oxşamayıb. Əgər dayısı çətin işdən sonra yatmağa macal tapırdısa, şairin qəsdinə duran ilham pərisi hər an "Dur!" nidası ilə hazırdır ki, onu şirin yuxudan etsin. Və onun yükü daha ağırdır:

*Şairin yük payı - kainat, cahən,
Vətəndi, torpaqdı, eldi, mahaldı.*

Adi bir qram da bəzən ona çox ağır yük ola bilər.

Bacısı oğlunun məharətinə "əhsən" deyərək yüksək yer uğrunda təkə dəşi yox, öncə Vətəni, milləti qaldırmağı ilə fəxr edir. Eyni zamanda ataların qənaətinə "xilaf" çıxdıqlarını qeyd edərək yazır:

*Oğul dayısına oxşamaq istər,
Ötdük bu misalın yanından asta.
"Var gümüş hünərin, qızılı göstər",
Elin arzusuna de: "Gözüm üstə!"*

Şair can-ciyərinə özünə güvənməyi, özünə oxşamağı məsləhət görür. Çünki o da dayısından çox-çox irəli gəlib.

Şairin poemasının digər hissələri üçün bu şeiri sanki "epiqrəf" olub. O, kiçik bir dağ kəndinin sanki qəhrəmanlıq tarixini vərəqləyir, bu gün ağır daşları Vətən eşqilə qaldıran oğlanın ulu babalarının əsl kişi xarakterini rəvayətlərə söykənərək, canlı və mənalı səhnələrlə təqdim edir. Təsvir etdiyi səhnələr isə son dərəcə təsirlidir və bu səhnələr insan ürəyində doğulan dərdlərin təcəssümü olmaqla sanki kişi xalqımızın vüqarına, əzəmətinə, xarakterinə qoyulan abidədir.

"Gözün aydın, Pireqanım" bölməsində Asifin anadan olması, Məmməd dayının muştuluq olaraq ağ toğlu ver-

məsi, ananın böyük arzularla layla deyib səhəri dirigözlü açması, dil açanda nağıllara aludə olması, nəhayət, məktəbdə idman sahəsində həmişə tərifiyə, çəkisindən çox ağır daşları rahat qaldırdığı şirin bir poetik dillə nəql olunur.

Bundan sonra şairin xəyalı çox uzaqlara uçuşur. Dağların qonağı dağ kimi çox yüksək adamdır - xalqın azadlıq carçısı Məmmədəmindir. Mərd kəndin mərd oğulları onu ləyaqətlə qoruyurlar. (Cümşüd Asifin babasının dayısıdır). Nəhayət, qonaq yola düşəndə üzünü köçürdüüyü "Əsrimizin Səyavuşu"nu yolqırağı kəndlərdə qonaq qaldığı hörmətli bir ağsaqqala əmanət edir və tapşır ki, onun xəbərdarlığı olmasa, əsəri heç kimə verməsin. Belə bir xəbərdarlıq gələndən sonra bu ağır və şərəfli işi Cümşüdə həvalə edirlər. Elin qoçaq oğlu da etimadı ləyaqətlə doğruldu. "Əmanətə xəyanət olmaz", - deyərək, onu çətinliklə İstanbula apararaq azadlıq mücahidinə çatdırır. ("Uzaq səfər").

Cümşüd təkə qəhrəman deyil, çətin gündə elin, əl-siz-ayaqsızların çörək verənidir. ("Patron əhvalatı") "Cümşüdü ağ atı" bölməsi də çox maraqlıdır. Ağ atın üstündə aparılan Cümşüdü qarşısına Qaraqayada bir nəfər çıxır. Bu Cümşüdü dostu Abbas idi. O, bu igid oğula göz basaraq, milislərə deyir ki, qorxudan ondan şikayət etmirdim. Onun altındakı bu Ağ at mənimdi. Bununla da kişinin qeyrəti sayılan at düşmən yox, dost əlinə keçir. Abbas atı sürüb Qəmçəyə gəlir, etiqadında möhkəm olan Ələsgəri yerli olduğuna görə atı saxlamağı, sonra isə Pireqanıma göndərməyi xahiş edir. Düşünür ki, at Tila xanına, oğul-uşağına bir kömək olar.

Poemanın "Heyvalıq döyüşü" bölməsində bu dağların mərd oğullarının başqa igidliyi təsvir olunur. Əkinləri, biçinləri "Heyvalıq düzü"ndə olan təzəkəndlilərin torpağına ermənilər göz dikib. Bu çəkişmədə son nöqtəni "pəhləvan biləkli Gülmalı" kişi qoyur. O, Koroğlutək bir nəvə çəkərək Xaçik pəhləvanı yerə çıxır.

Ulu babasının bu hünəri Təbrizdə erməni ilə güləşən Asifə yeni qol-qanad verir. Artıq onun qələbəsinə beş milyard insan şahiddir. Bu qələbə şairi də ruhlandırır və belə igidlərin bir gün doğma Qarabağımızı almağı inamını oxucuya aşılayır:

*O gün də gələcək, ümidvaram mən,
Mən yaxşı bilirəm qələbə nədir.
Güvən övladına, oğluna, Vətən,
Bizim qələbəmiz - haqdır, öndədir.*

Poemada repressiya illəri də xatırlanır. Xalqımızın ən vətənpərvər və ziyalı oğullarının "biçildiyi" bir faciəli zamanda bu elin cəsur oğlu Cümşüdü də aparırlar. Bu tutulma səhnəsi də çox təsirlidir. Can yoldaşı Tila xanım kişinin evində son dəfə çörəyini rahat yemək üçün beşatılanı götürüb milislərin qabağını saxlayır, amma qan tökmür və şair onu belə mənalandırır:

*Axarsa bu yerə murdar qanınız,
Oğlum həmin yerdən taxılmı biçsin?
Sizi gülləbaran etməklə yalnız,
Dedim ki, qoy Cümşüd çayını içsin.*

Cümşüd isə vüqarla, təmkinlə evdən çıxaraq, son dəfə həmkənlilərinə müraciətlə: "Başınız sağ ikən kiməsə bu yerdə at oynatmağa imkan verməyin",- deyir.

"Bacıoğlu - baba" hissəsində şair boyda, yaraşıqda da yısı Cümşüdə bənzəyən məclis əhli olan babasını vəsf edir. Süfrəsi çörəkli, evi qonaq-qaralı olan Mirzəməmməd və atasına bənzəyən zəhmətkeş babalarından fəxrle söhbət açaraq Asifin də bu şərəfli yurda layiqli övlad olduğunu və daha yeni uğurlar qazanacağını bəyan edir:

*Tanıt bu dünyaya sən bu ocağı,
Başını dik tutsun səni sevənlər.
Qalxsın şərəfinə Vətən bayrağı,
Layiqli ata ol, sevimli bir ər!*

Həm Cümşüdü babasının, həm də özünün dayı olmaq "titulu"nu fəxrle daşdığını və artıq dünyanın dəyişdiyini, bacıoğullarının dayılara nümunə olduğunu fəxrle bildirir:

*Sən mənim bacımın gül balasısan,
Baban da Cəmşidin gözündəçıraç.
Yurda yaraşıqdır layiqli ad, san,
Yurdu bayraq edib uca qaldıraç.*

Və sözünü bayraq edib dualar, alqışlar yağdıraraq, belə sağlam kök, halallıq üstündə boya-başa çatan Asiflərin hələ çox olacağını bildirir.

Şair sözüne davam edərək qürurla bildirir ki, alman faşizmi ilə mübarizədə bu balaca yurdun neçə-neçə igidi yola düşdü, kənd demək olar ki, boşaldı və heç kim də xəyanət etmədi, qalibyyət bayrağını Vətənin başı üzərində qaldırmaqla öz töhfəsini verdi.

Şair bu kiçik məkanın sazlı-söhbətli övladlarını da unutmur. Məclislər bəzəyi aşıq Cavidin, aşıq Elmanın, müğənni Sahibə xanımın sazında, avazında həmişə seviləcəyinə inamı ilə yaşayır.

Beləliklə, digər hissələrdə də Vətənimizin bayrağını dünyanın başı üzərinə qaldıran Asifin simasında Vətən torpağının bu kiçik hissəsinin - bir balaca kəndin sakinlərinin həm dayıların, həm bacıoğulların təmsalında böyük bir xalqın milli-mənəvi dəyərlərinin ucalığını, Vətənin azadlığının hansı yollardan keçdiyini tərənnüm etməyi bacarmış, oxuculara öz layiqli töhfəsini vermişdir:

*Baba məzarına başəyən övlad,
Ruh gözə görünməz, lakin o, şaddır.
İçində nə qədər duyğu var - azad,
Sevdiyin vətən var, Vətən azaddır.
Atlan, Qarabağı al yağulardan,
Sevinsin, şad olsun ruhu babanın.
Qurtar bu torpağı, bu yurdu dardan,
Qaçaq Cümşüdü ol elin, obanın.*

Ş.Dağlaroğlunun arxivində dahi şair Məhəmməd Füzulinin anadan olmasının 500 illiyi münasibətilə 1994-cü

ildə yazdığı "Məhəmməd və Sona" adlı 4 pərdəli operanın librettosu da öz bəstəkarını gözləyir.

6. DAĞLAROĞLU, MƏHƏBBƏT VAR QANINDA...

*Dağlaroğlu, qoyma yerə sazını,
Çəkdikə çək gözəllərin nazını.*

*Həyatın mayası, duzu sevgidi,
Həzram ölməyə sevmədiyim gün.
Dünyada bir udum hava qalınca
Qulu olacağam sevdalı ömrün.*

Müdrüklərin gəldiyi qənaətə görə sevgi də, nifrət də şüurun deyil, ürəyin məhsuludur. Axı insanın ürəyi ağlayır, göz isə iztirabların yaşa çevrilib axıtdığı bulaqdır. Göz yaşlarımız yaşadığımız əzabların məhsuludur. Ən çox əzab çəkənlər eşq atəsinə yananlardır.

Bu da məlumdur ki, dünyada bəşər övladına Tanrının bəxş etdiyi xoşbəxtliyin alisi çoxcəhətli məhəbbətdir. Doğrudan da, sevgi elə bir şeydir ki, o həm ürəyi, həm də insanın özünü, bəzən göz önündəcə itirir. Lakin bu yangı nə qədər güclü olsa da, bu "şirin" və əzablı atəşə məruz qalanların sayı azalmır ki, azalmır. Həmin doğru-düzgün həqiqəti Nizami qələmi daha tutarlı və bənzərsiz ifadə edir:

*Eşqdır mehrabı uca göylərin,
Eşqsiz, ey dünya, nədir dəyərin?!*

Şairin xələfləri də bu müqəddəs yolun yolçuları olub hey yazırlar, yazırlar... Yolun sonu isə bitməz-tükənməzdir. Çünki düşünən insan yaxşı başa düşür ki, kim ona mübtəla olsa, Simurq quşu kimi yana-yana saflaşmağa, paklaşmağa çalışar.

Ş.Dağlaroğlu yaradıcılığının əsas ülvü xətlərindən biri də insanın insana məhəbbətidir. O, kövrələndən və kövrələndən, düşünən və düşündürən şair olduğuna görə, məhəbbət mövzusunun da hərtərəfli düşünür, qavrayır və poeziyaya çevirməyi bacarır:

*Yer balaca bir kürə,
Yollar gedir xeyirə.
Nitqim dönür şeirə
Sənin səsin gələndə.*

Məlumdur ki, şair ruhunun güzgüsü lirikadır. Lirik qəhrəmanın daxili aləminin, sevgi hislərinin, məhəbbət iztirablarının ifadəsi onun palitrasında yeni rənglər, yeni çalarla üzə çıxır. Deyirlər ki, şairlər ilk sevgisinə qovuşurlar. Amma bu sevgidən gözəl məhəbbət şeirləri yaranır. Göyçayda ilk sevgisini yaşayan şair də bu sıradadır. Həmin anları xatırlamaq onun üçün acı bir xatirədir:

*Bir zaman mənimçün həyat idin sən,
İndisə gördüyüm acı bir yuxu.*

Buna baxmayaraq, şairin həyata, insanlara olan yük-

sək hisləri öləzümək bilmir. O, öz eşqində sabitqədəmdir, bu yolda gecə-gündüz yanmağa hazırdır:

*O gül əldə ya heyvayam, ya naram,
Yanan könlüm, heç tələsmə, yan aram.
Bu eşq ilə gecə-gündüz yanaram,
Arxayın ol, məni məğrur qala san.*

Bu atəşin sönməz olduğunu bilən şair Dədə Ələsgərin səsinə səs verərək (Sevəni sevənə yaz, gül üstə xar oynamasın) yazır:

*Mən aşiq gözləyəni,
Dolmasın göz ləyəni.
Görüşün, kama çatsın,
Kimin var gözləyəni.*

Şairin bir şeirində məhəbbətin bütün əlamətləri var: sevmək, sevilmək, güvənməmək, naz etmək. Sevilən gözələ və məhəbbətə dair özünəməxsus kriteriyaları var... Necə ki Aşiq Ələsgər deyirdi: "Hər yetən gözələ gözəl demərəm..."

Ş. Dağlaroğlunun isə fikri belədir:
*"Güldür" demə hər görünən üzə sən,
Gülü gərək bəsləyəsən, üzə sən.*

*Mən aşiqəm, üzə sən,
Bir gülmədin üzə sən.
Məhəbbət dərya deyil,
Baş vurasan, üzə sən.
Tər gül kimi çıxmaqdasan üzə sən,
Gəl əksimi gözləyində çək indi.*

Şair bənzərsiz ifadələrlə eşqini bəyan edir:
*Kömək etməz göz muncuğu, dağdağan,
Sevən baxsa, gözə gələr gözəl də.*

Məhz buna görə də şairin məhəbbət şeirləri xüsusilə seçilir: o öz eşqində, əhdində, amalında sədaqətli və dəyanətli və sevdiklərinə də saflıq, təmizlik haləsinə bürünməyi arzulayır:

*Mənim nə haqqım var, yorulam, doyam,
Hamını sevməyə məndə ürək var.
Ən əziz, ən doğma adamlarımdır
Eşqi, məhəbbəti təmiz olanlar.*

Bir mahnıda deyildiyi kimi: "Birinizin xatirinə hamınıza qurban mən olum" ifadəsinə və:

*Bağınızda bar ollam,
Heyva ollam, nar ollam.
Əhdin, vəfan düz olsa,*

Səni sevən yar ollam, - arzusuna sığınan, atəşlə yüklənən şairin "lirik mən"i - aşiq artıq hamının qəmini, dər-dini dağıtmağa hazırdır:

*Mən aşiq, daşı yandır,
Ocaq çat, daşı yandır.
Bir sevdəyə düşənlər
Hər dərdi daşıyandır.*

Ş. Dağlaroğlu yaradıcılığının əsas xətlərindən birinin məhəbbət olduğunu çox doğru qiymətləndirən gözəl zi-yalı, şair qəlblı insan Hacı Məmmədov onun başdan-aya-

ğa məhəbbət şairi kimi qeyd edərək, ürək sözlərini poetik misralarla belə çatdırır:

*Hamımız bilirik, nədir məhəbbət,
Səni yüzü sevib, sən bircəsini.
Sən başdan-ayağa sevgi, sədaqət,
Dinləmək nə xoşdur şirin səsinə.*

Bu səs isə məhəbbətə bənzərsiz şərqilər qoşur. Eşqi təmiz olan insana hər yer cənnət kimi görünür, şairi ilhamlandıran da budur:

*Bir mənəm, bir sənsən, bir kağız-qələm,
Misradır dağ, dərə, düz gözləyində.
Eşqin, məhəbbətim dönüb aynaya,
Özümə baxıram, qız, gözləyində.*

Əsas məsələ isə sevilməyə layiq, yeri-göyü mat qo-yan nazlı-duzlu bir gözəldir. Hər şey də bundan-buradan başlanır. Bu gözəli sevməmək olarmı:

*Bu qız niyə baxmır yan-yörəsinə,
Diqqəti dağ çəkən yerindədi.
Nazlanır, od tutur yan-yörəsinə,
Göydə göy mat qalıb, yer işindədi.*

Sevda adlı bir mərəzə tuş olmaq, eşq atəşi ilə yanmaq aşiqin ən böyük arzusudur:

*Sevda adlı bu ocağı, bu odu,
Nə olar ki, ürəyimdə qalasan.
Şükür sənə, ulu Tanrım, bu odu,
Ötüb keçər daha qovğa, qal asan.*

Cinas qafiyələr şeirə dərin mənə verib. Birinci misrada od, alov, üçüncüdə "odur" mənasında işlənib. İkinci misrada "qalasan" feil, dördüncüdə "qalmaqal" mənasında işlənib.

Şair "Könül sevən göyçək olar" misalına uyğun olaraq yazır:

*Bahar - gülü, çiçəyi,
Qış - qarıyla gözəldir.
Gəl, axtarma göyçəyi,
Yar yarıyla gözəldir.*

Söz önündə mat qalmayan şair gözəlin üzü, qaməti qarşısında mat qalıb:

*Heç olmayıb söz önündə qalam mat,
Mat qalmışam bu qamətə, bu üzə.*

Aşiq yenə də ona quldur, hətta özü olmayanda da ona sadıqdır:

*Torpaq altda tez çürüdər səni nəm,
Al canımı, astar elə bu üzə.*

Şair sevgi oduna düşüb yanların hansı hisləri keçirdiyini anlamaq üçün bənzərsiz bədii vasitələrdən istifadə edir. Məsələn, bu bir parça şeirdə təşbeh və təkrir də var, alliterasiya və assonans da:

*Bilmək olmur kimlər kimin kimidi,
Kaş biləydim, dərd bilənim kim idi.
Yanan oda yağ damdırmaq kimidi,
Sevən oğlan qız əlindən su ala.*

Bəzi şeirləri oxuyanda belə qənaətə gəlmək olar ki,

sanki bu hisləri onun kimi bənzərsiz ifadə edən yoxdur:

*Xəyallar, yuxular çin olsa belə,
Uymaram, arzular çin olsa belə,
Gözəllər yüz deyil, min olsa belə
Görməzsiz gözləri çaş məni daha.*

Və ya:

*Ürək durmayınca, qan durmayınca,
Könül bu sevdadan yan durmayacaq.
Eşqinə bükülsəm, yandırmayacaq
Məzarıma düşən yaş məni daha.*

Məhəbbəti bəxtinə düşən naxış, ömrünə sərinclik çiləyən yağış adlandıran və sevilən şəxsi yer üzündəki bütün qadın gözəlliklərinin rəmzi, ismət və zərifliyinin yüksək rəmzi sayan şair ətrafındakı hadisələri, gözəllikləri sevgi prizmasından qiymətləndirdiyini fəxrə bəyan edir:

*Mən sevib duymuşam çiçəyi, daşı,
Məhəbbət bəxtimə düşən naxışdı.
Bir həsrət gözümü deşən göz yaşı,
Bir sevda ömrümə yağan yağışdı.*

Lakin məğrur şair hətta dərinə sevdidiyi, hər an canını qurban verməyə hazır olduğu yarın da qabağında öyilməyi ağına belə gətirmir. Ancaq ağır yükün ağırlığını yalnız sevən duyduğuna görə, bu yolda ona kömək etmə, dərd ortağına nəinki varını-yoxunu, hətta canını qurban verməyə hazırdır:

*Mən aşiq, daşı yana,
At yoldan daşı yana.
Canı qurban demişəm,
Dərdimi daşıyana.*

Eşqinə qovuşan aşiqə bu iş heç də asanlıqla başa gəlməyib:

*Yar yolunda can qoymuşam, ay atam,
Mənə qismət olmayıbdir yar asan.*

Həm də bu gözəli yaradan çətin ki, bir də bənzərinə yarada bilsin. Və yar vurduğu yarada ağrı olmaz. Yarı yaratmaq üçün canını təmənnasız verir:

*İstədiyini candı məndən? Can! - ala.
Dağlaroğlu niyə verməz can ala.
Bu canımı can dediyim can ala,
Ölməliyəm, qoy mən ölüm, yaşa, yar.*

Şairin məhəbbət şeirlərində klassik obrazlar: Fərhad və Şirin, Leyli və Məcnun, Əsli və Kərəm, Xumar və Sənan və başqaları müasir düşüncədə dindirilir. Lakin sonda məqsəd eynidir: sədaqətli məhəbbət.

Bu məhəbbətin verdiyi dərd acıdır, lakin özü baldan şirindir. O, Şirin misallı yarı üçün dağı-daşı yarmağa hazırdır. Gözəlin həsrətini yaşadır və çöllərdə Sənana dönməsə də, sadıq aşiq son ana qədər bu xoşbəxtlik haləsində, haqqın nəzərində yaşamağı arzulayır:

*Haqq qorusun bu sevdanı nəzərdən,
Haqq gözündə gen düşməyək nəzərdən.
Kəmərxaxma nə zinətdən, nə zərdən,
Al canımı, özün bağla yar, belə.*

Vəfalı yardan başqa, aşiq kim özünə belə möhkəm bağlayar?! Şair özü də bu həqiqəti səmimi şəkildə etiraf edir:

*Məni bir kimsəyə kim bağlayardı?!
Bağladı özünə, bağlayar belə.*

Şair nikbin inamlıdır ki, əgər qəlbinə Tanrıya bağlasan, arzun çin olar, yar sənə olar:

*Tab ver, Dağlaroğlu, ağlama yanda,
Tək sənə yar olar, Təki istəsin.*

O, saf və nəcib keyfiyyətlərə malik olan sevgi, sədaqət ocağını aşiqin sinəsində qalacağı arzulayır:

*Sinəm var, ocağı qalama yanda,
Bu saflıq, nəciblik qala mayanda.*

Dünyada sevgi ilə yoldaş olan şair həmişə minnətsiz sevgi daşıyanların yanındadır. Həyatın mayasını, düzünü sevgidə qiymətləndirərək, sevmədiyi gün ölməyə hazır olduğunu bildirir, "Kövrək duyğular" şerində bunu belə bəyan edir:

*Günəşdən öyrənək necə sevməyi,
Aydın da saçdığı nurda sevgi var.
Yaşasam, sevdiyim insanlarlayam,
Ölsəm, dəfn eyləyin harda sevgi var.*

Şairə görə, sevgi dolu vaxt yaşa baxmır: burda o da yanır, oda düşən də. Şair sevdaya düşüb atəşdə qalana sevdidiyi ilə sevgi dolu vaxt yaşamağı məsləhət görür və bu dərdi başa düşmək üçün sevgi "atəşin"ə düşməyi arzulayır:

*Mən aşiqəm yanasan,
Eşqə can ver, yan asan.
Mənim düşdüyüm oda
Sən də düşüb yanasan.*

Sevən kəs düz söz, düz ilqar aşiqidir. Dünyada heç nə onu ovunduramaz - düz ilqardan başqa:

*Ürəyimi niyə verdim, ax, yara...
Həsrətindən sinəm oldu ağ yara.
Özün atdın, özün uydun əğyara,
Sevməyirdin, de salırdın nə "sən", "sən".*

O, yalnız vəfalı yarın eşqinin hər cəfasına dözümlüdür. "Yar düzənə" cinas qafiyəli gəraylısında dediyi kimi:

*Həsrət imiş dağ da düzə,
Lalə xalın dağda düzə.
Dağ sinəmə dağ da düzə,
Tablaşaram yar düzənə.*

Digər bir şeirində eşqini müqayisə etmək üçün klassik aşiq obrazı Sənanı xatırlayır:

*Yaşadaram həsrətini, ay gözəl,
Dönməsəm də bu çöllərdə Sənana.*

Nə qədər ki gec deyil, vaxtında bu sevdadan çəkinməyi məsləhət görür:

*Bir-birini sancmamışdan, çalmadan
Baxışından baxışını çək indi.*

Dağ dağa arxalandığı kimi, yar da yara bel bağlamalıdır. Çünki çətin gündə yarın könlünü yar alar, onu şad

edər, yaşadar:

*Mən aşıqəm, bağla, yar,
Könlün mənə bağla, yar.
Fələyə çox güvənmə,
Bir açsa, bir bağlayar.*

*Ağ günümü ağ telinə bağla, yar,
Qultək məni çək ardınca, çək indi.*

Sevgi adlı bir mərəzə tuş gələn aşıq onu bu dərddə salana müraciət edərək birlikdə daşmağı rica edir. Çünki bu dərdin ağırlığını başa düşən yalnız o olar:

*Gəl mənimlə sən bu dərddə bir daşı,
Rəhmin gəlsin, ay ürəyi daş yarım.
Hərənün var dərd adında bir daşı,
Bəxtə baxın, payım düşüb daş yarım.*

(Bu anda xalq arasındakı aşıqıdakı ifadələr yada düşür: "Dağın dağ dərddi var, tərənün tərpe dərddi", və ya "Hər kəsə öz dərddi dəvədir").

Şair isə öz eşqinə sadıqdır. Min gözəlin içindən sevdidiyi qızın adını əbədlilik ürəyinə yazıb:

*Bir fikir ver dilimdəki kəlməyə,
Sən olmasan nəfəs gedə, gəlməyə.
Gec-tez sənün ünvanında ölməyə,
Min ürəkdən Şahməmmədi pozmuşam.*

"Biləsən" şeirində isə sevgidən hörülən qalasının hər kərpicinin, daşının məhəbbət olduğunu fəxrlə bəyan edir. Aşıq onu yatağa saldığına görə, sağalana qədər məşuquna nazını çəkməyi məsləhət bilir:

*Nəydi qəsdin, saldın məni yatağa,
Sağalınca hər nazımı çək indi.*

Və aşıq sevgilisini həmişə yanında arzular: son anda dilinə çatmaq üçün:

*Uzaq düşsəm, yetişməzsən dilimə,
Yaxşı olar, yar, yanımda qalasan.*

Bir baxışdan yaranan məhəbbət yolunda atəşlə yanan sinəsində külü qədər heç yerdə kül tapılmaz. Buradakı məhəbbət, eşq külüngə ehtiyac olmadan dağı, daşı yarar:

*Yanmış sinəm, harda kül var külüncə,
Bir baxışdan saf məhəbbət yarandı.*

Mən aşıqəm, yar andı,

Yaram yarsız yarandı.

Baxıb-baxıb çəkdim ah,

Mətləbimi yar andı.

Nəyə lazım əl uzatmaq külüngə,

Eşqim odu dağı-daşı yarandı.

7. DAĞLAROĞLU, QOYMA YERƏ SAZINI, ÇƏKDİKCƏÇƏK, GÖZƏLLƏRİN NAZINI.

Şairin fikrincə, incə bellinin gözəlliyinə hər ay tay ola bilməz. Günəş batsa da, yarın üzü ay kimi işıqlı, beli isə üç gecəlik ay misallıdır. Aşıqın sinəsi həsrətdən kaman kimi inləyir. Aşıq, gül açanacan, yarının adını güllə sinəsinə yazıb. ("Güllə sinənə"), "Yerişi su pərisinə bir dərds-

dir" ("Su pərisinə"). Vüsalsız keçən günlərinin kədərini payız günü kimi pərişan sayır. Göz istəsə də, qəlb hər yə-tən gözəl ilə gün keçirməz. Hər gözəllə yal-yamaca çıx-maz ki, üzündəki ar əskilsin ("Qalanar belə").

"Yar adı mənə" cıgalı təcnisində "adı canından artıq olan yara canını qurban veribsə, qeyrisinə nə verər" fikri maraqlı tərzdə oxucuya çatdırılır:

Mənə nə deyəcək bir qeyrisi, nə?

Sinəyə tən deyil, bir qeyri sinə.

Mən aşıq, qeyri sinə,

Nə deyir qeyrisi, nə?

Albsa yar canımı,

Nə verim qeyrisinə?!

Can demək asanmı bir qeyrisinə,

Canımdan artıqsa, yar adı mənə.

"Gəl yenə" şeirində yarın dözülməz nazından tənqə gələn, lakin ümidini üzməyib yolunu gözləyən, bağrına basmağa hazır olan aşıqın əzabları səmimi şəkildə əksini tapıb:

Gözləyirəm durnaları, dönəsən,

Göz yaşından göl tutmuşam, enəsən.

Yar deməkdən, can deməkdən mənə sən

Doyub getdin, dilin olsa, gəl yenə.

Yeddilik şəklində yazılan "Olsun" şeirində də sevil-məyə layiq gözəlin şirin məziyyətləri, aşıqın aqlını baş-dan alan keyfiyyətləri, ayrılığa dözümlü maraqlı bənzətmə-lərlə nəzmə çəkilib:

Yolda qoydun gözümü,

Kimdən alım dözüümü.

Demədim çox sözüümü,

Qorxdum qalmaqal olsun.

"Bir fikir ver dilimdəki kəlməyə" şeirində isə şair gö-zələ olan məhəbbətini klassik obrazlar səviyyəsində qi-y-mətləndirib adını əbədlilik ürəyinə yazdığını bəyan edir:

Sən Leylisən, mən də Məcnun yerində,

Heykəlin var, gözümün hər birində.

Bir dastandır Sənəm, Əsli, Şirin də,

Mən adını ürəyimə yazmışam.

Məhəbbətin həsrətini qəbul edən şair, nə qədər çətin olsa da, bu əzablı sevdadan şad olduğuna görə məmnun-dur:

Bu həsrəti mənəm dadan,

Həyatımdı nazın, qadan.

Şadam, Tanrı bu sevdadan

Köynəyimi biçdi mənim.

Ayrılığın isə vüsala dönəcəyi inamı ilə yaşayan şair bir bənzətmə ilə bu fikri belə mənalandırır:

Məcnununam ömrüm boyu,

Ver əlini, edək toyu.

Bəsdir, bağda güllər suyu

Gözlərimdən içdi mənim.

Şair qəlbə saf sevgi hisləri ilə döyünən insanların bir silsiləsini yaradır, onların hər biri barəsində ürəyindən ön

həzin duyğunu, istəyi pıçıltı şəklində misraya, sözə çevirir və yazır. Bu pıçıltıların haradasa insanın ürək səs ilə dostluğu, qohumluğu var. Şairin qəhrəmanları bütün cizgiləri ilə bir rəssam tablosu kimi göz önündə canlanır. Ovçusu olduğu yerdə bulağa gələn bir dağ qızının adının "Yayxanım" olduğunu biləndə, sevlməyə layiq olan bu gözəlin sözlə portretini yaradır, ona xoşbəxtlik yolunda ən gözəl, təmiz arzularını ifadə edir:

*Barı tuş gələsən bir eşqi düzə,
Təmiz əl telinə çiçək, gül düzə.
Durma dağda, en düzə.
Rast gələydi düz düzə.
Hər sevənin telinə
Sevgilisi gül düzə.
Olub bir kəpənək uçaydın düzə,
Qonub istədiyini gülə, Yayxanım.*

Bu təcnislərdə şair sözün şoxmənalılığından istifadə edərək, sevgi çalarlarını təsvir etməyə nail olur. Maraqlıdır, çox vaxt sevilən gözəlin özünəməxsus xüsusiyyətləri cığalı təcnis şəklində verilib ki, bu da əsl istedad deməkdir.

Aşiq sənətindəki bütün gözəlliklərin insanla bağlı olması, gözəlin təsvirində klassik obrazlardan istifadə, daxili və xarici gözəlliyin vəhdəti, sevilənin vəfalı, sədaqətli olması, eyham və müəmmadan baş çıxarması, əxlaq kamilliyini qoruması Ş.Dağlaroğlu yaradıcılığının mühüm cəhətləridir. Təsadüfi deyil ki, o, gəlin köçən qızlara məhəbbəti, sədaqəti cəhiz aparmadığı arzulayıb:

*Şirin ömrünüzün bəzəyi, dostlar,
Xoş niyyət, saf ülfət, sədaqət olsun.
Xalçanın, palazın nə qiyməti var,
Qızların cəhizi məhəbbət olsun.*

Şairin ürəyindəki ən gözəl, ən ülvi sözləri iki qadına ünvanlanıb. Onlardan birincisi, onu həyata gətirən anadır. İkinci əziz adamı isə ona yeni həyat bəxş edən, dünya gözəlliklərini görmək, dərk etmək üçün yeni göz verən, ürəyini təmənnaşız ərməğan etdiyi, sirrini, sovunu bölüşdürdüyü yarıdır. Buna görə də, seçdiyi sözləri gül bukəti şəklinə salıb sevdidiyi qıza ünvanlayıb:

*Əzizim, qız adı,
Gül-çiçəkli qız adı.
Anadan gizli sözüm
Bir şirindil qızadı.*

Sevgi şeirləri ilə örnək olan şair sevdidiyinə ünvanladığı nümunələrlə sübut edir ki, sevgi hisdən, duyğudan, ürəkdən gəlir. O hissi yaşamadan şeir yazmaq olmaz. Sevgi qədər gözəl olan tər çiçəklər təkə göz oxşamır, həm də ruhu oxşayır. Ruhu oxşayan sevgi də çiçək qədər zərifdir. Və bu yaşantıların orijinal deyimi, ifadə imkanlarının zənginliyi diqqəti cəlb edir. Bu yaşda şairin düşüncəsində digər əbədi mövzular: Vətən, torpaq, xalqla birgə sevgi, məhəbbət anlayışı da itmir, onunla yaşayır, nəfəs alır.

Axtarıb sevdiyim çiçəyi dərdim,

Yolunda ölümə gündə gedərdim, - deyən və "Məhəbbət tükənəməz, sevgi əbədidir", - fikrinə söykənən şair öz həqiqi məhəbbətini uzaq Sibir torpağında tapıb. Bu gün kiçik dövlət kimi qoruduğu ailə bağının əsasını həmin dövrdə qoyub. Sevilən seçdiyi gözəl tatar qızı Həmidə xanım elə onun "qızıl" xarakterinin ardınca öz yeni ocağına - İsmayılıya gəlib və səhv etməyib, bugünkü xoşbəxt qadın, xoşbəxt valideyn, xoşbəxt nənə taleyini yaşayır. Şair də öz eşqinə, əhdinə sadıq olduğuna görə Tanrıya şükür edir. Çünki onu yandırır-yaxan gözəl artıq balalarının atasıdır:

*Hər ömür bağlıdır ana deyirlər,
Dağlaroğlu duya, ana deyirlər.
Şükür, balalarım "ana" deyirlər
O məni yandırır-yaxana indi.*

Şairin bu mövzudakı şeirlərinin bir qismi gənclik illərinin alovlu sevgisinin əksi kimi, digər qismi kimi ahıl və müdrik çağlarının yaşantılarıdır. Şairə görə, sevdalı ömrün sonu müdrik qocalıq və insan ömrünün xoşbəxt anları deməkdir:

*Əzizim, qarı yar,
Arzu ölməz, qarıyar.
Bir-birinə "can" dedik,
Olduq qoca, qarı yar.*

*Sevən insan dünya görər, qarıyar,
O, aşıqdi, bu, məşuqdu, yarsa yar.*

("Babalışıram")

8. DAĞLAROĞLUNUN TANRI SEVGİSİ

*"Çiyindəki ələ baxın,
Bu əl Allahın əlidir"*

Ş.Dağlaroğlu

Ş.Dağlaroğlu şairliyi haqdan gələn sevginin bəhrəsi sayan, xoş niyyətli, xoş əməlli, saf əqidəli, məsləkli adam, əsl mətləbləri sadəliyinin içində gizlənen şeirlər müəllifidir. Şairin sevgi şeirlərində real məhəbbətlə ilahi eşqin vəhdətindən yaranan bir duyğu, düşüncə var ki, onlarda Allah sevgisi ilə insani məhəbbət vəhdətdə verilir. Şairin real sevgisi ilahi sevgi ilə elə qaynayıb-qarışıb ki, hansının öndə olduğunu araşdırma bilmirsən. Axı Allah insanları xəlf eyləyəndə öz eşqi və məhəbbətini onların xəmirinə qarışdırıb. Yəni Allah insanları öz eşqi-məhəbbəti nəticəsində yaradıb. Hətta Tanrı mələklərə belə Adəmə - insana səcdə etməyi buyurmuşdu.

Dahi Nizaminin "ərşin bülbülləri" adlandırdığı şairlər də haqqın dərgahına daha yaxın, Tanrının sevdidiyi, qiymətləndirdiyi bəndələrdir. Şairlər bu qiymətin ucılığından bəhrələnərək bütün canı və qanı ilə bu dəyəərə, ülviliyə layiq olmağa, onun yerdəki nümayəndələri

kimi müdrik missiyanı yerinə yetirməyə çalışırlar. Ş.Dağlaroğlu da bu həqiqəti aydın duyur. Həm həyatda, həm də yaradıcılığında həmin etalon onun yaşam tərzidir. "Bizik yerdə Yaradandan, Birdən iz", - deyən şair Tanrı adamıdır, Tanrının sevdiyi adamdır. Şeir yazanda da, insanla ünsiyyətdə olanda da başının üstündən Tanrı əskik olmur. "Eşqin qanadlarında uça bilməyənlər haqqın dərgahına yetişə bilməz, haqq yola gələ bilməz" fikri şairin Tanrıya müraciətlə yazdığı şeirlərin əsasında durduğuna görə arxayındır ki, yaradıcılığına ilahi bir sevgi sığal çəkib:

*Məhəbbətdir uzaq, yaxın,
Asta keçər düzdən axın.
Çiyindəki ələ baxın,
Bu əl Allahın əlidir.*

Tanrı sevgisi şair üçün sadəcə dini mənə daşımır. Bu, dünyanın əsrəfi olan insana qarşı təmənnaş, ədalətli məhəbbətdir ki, Tanrı bütün bəndələrinə eyni münasibət bəsləyir, ayrı-seçkilik salmır. "Eşqin qanadlarında uça bilməyənlər haqqın dərgahına yetişə bilməz, haqq yola gələ bilməz" fikri də şairin bu mövzuda yazdığı şeirlərin əsasında durduğuna görə sevgisində safdır, realdır. Buna görədir ki, o, təmiz və pak insanın qarşısında baş əyir, böhtana, şərə əl verə bilmir, dediyi sözləri rəngə salmır, süfrəsi dosta açıqdır, əl tutmaq istəyindən başqa, çox şeyi özünə qadağan edib. Haqqın başına fırlanır, başqaları onu duymayanda çay daşına həsəd aparır.

*Həmişə dar gündə insanların köməyinə tələsir:
Sözüm yerə yağış səpdi, əlim dən.*

Və:

Güvəndim həmişə bir təmiz ada, - deyən şair Allahın adı ilə iş gördüyünü, Uca Dərgaha tapındığını daim iqrar edir, bu yolda onu "daşlayanları" görəndə təəccüb hissi ilə yenə qələminə sığmır və:

Hansı gündə versəm haqqı əlimdən,

Eşit, Allah, yer üzündən üz məni, - yazaraq həyat idealına sadıq olduğunu bəyan edir.

Bütün bu təmiz xüsusiyyətlərə görə, ona hörmət edənlərə: "Məni sevirsinizsə, sevin Allahı", - deyir. "İstəmir", "Ay adam", "Dəydi" şeirlərində onu düşündürən məsələləri, yaxşı adamları "didən" ("Bir ağacam, yox salamat budağım"), qabaqda gedənə paxıllıq edən, haqq sözü deyəni udmaq istəyən, hərəcəyi sevgi axtaran, dedi-qodu içində itib-batan insanlara şamil edir, onları Allah yolu tutub, pis fikirlərdən əl çəkib, həmişə xeyir düşünüb xeyir işlər görməyə çağırır. Şairin qənaətinə görə, həyat nə qədər çətin olsa da, gec deyil. Şahməmməd insanları nikbin olmağa, qalan ömürlərini güllərin min bir çalarına oxşar sevgi ilə, "Dağlara tapşırdı analar məni" fikrinə uyğun möhkəm, vüqarlı, təmiz keçirməyə səsləyir ("Güllərin rəngində", "Bir dənə").

9. DAĞLAROĞLU, SƏS VER HAQQIN ZƏNGİNƏ, ONA GÜVƏN, TƏK OLSAN DA ADADA.

Dağlaroğlu qoymaz mərdi araya,
Meydan daim kişinini, ərindi.

Təzimdəyəm Haqqa, saya,
Sərvətimdi abır, həya.

Halal insan bal deyəcək şoruna,
Dərddir - düşə mərd namərdin toruna.

Təmiz adın üç şərti var: al üçün -
Açıq ürək, açıq əldi, alındı.

Belə rəvayət edirlər ki, vaxtilə bir yunan filosofu gündüz günorta çağı əlində çırağ gəzirdi. Ondən: "Nə axtarırsan?" - deyər soruşanda: "Adam axtarıram", - cavabını vermişdi. Bu gün Ş.Dağlaroğlu da əlində poeziya çırağı saf, təmiz niyyətlə, cəmiyyət üçün faydalı, milli-mənəvi dəyərlərimizin daşıyıcısı, milli adət-ənənələrimizin qoruyucusu olan insan axtarışındadır, sorğındadır. Bu da milli əxlaqa, azərbaycançılıq məfkurəsinə malik olan şairin həyat amalından doğur. "Bahar təbiətin gözəlliyini, yaxşılıq insanın əzəmətini nümayiş etdirir" kəlamı sanki şairin həyat idealıdır.

M.Ş.Vazeh F.Bodenştedtlə söhbətində deyirdi: "Həyat işıqla qaranlıq arasında mübarizə olduğu kimi, həm də yaxşıqla yamanlıq, gözəlliklə sadəlik arasında gedən mübarizədir. Ustad o adamdır ki, dünyanın çirkinliklərində daha çox gözəlliyi tapsın. Bu elə bir hisdir ki, bizim düşüncələrimizdən, günəşdən, gözəllərin yanağından, qızılgülün ləçəyindən gəlir. Belə sevginin qarşısında diz çökürəm".

İnsanlıqda insanlıq axtaran şair ətrafında insanlıq adına ləkə gətirənləri, üzündən arı, isməti atanları, dünyanı beşgünlük sayıb kefə aludə olanları, üzde dost olub arxada göz oyanları, gözü yolda qoyanları görüb mat qalır, sanki nitqi quruyur. Onda şair qələminə güc verir, özünəməxsus bir poetik dillə dünyanın əsrəfi adını qazanmış insan adını uca tutmağa, saflıq aynasında güzgülənməyə, paklaşmağa, müqəddəslərin adı naminə yaxşılardan faydalanmağa, Vətənə, elə, obaya, anaya xidmət etməyə çağırır:

*Yol verən var yalanlara,
Niyyəti şər olanlara.
Əqrəblərə, ilanlara,
Çayanlara sözüm yoxdu.*

*Əkiz candır Vətən, ana -
Ruhdur keçər candan-cana.
Allahı qoyub Şeytana
Uyanlara sözümlə yoxdu.*

Bu onu göstərir ki, o elə anadangəlmə bu xarakterdə doğulub: insanlara yalnız yaxşılıq, səmimilik, düzgünlük, daxili saflıq, ətrafına nur, işıq paylamaq, haqqı, ədaləti qorumaq:

*İnsan oğlu, insan kimi yaşayıb,
Haqqı, ədaləti axtar mayanda.*

Şair insana məxsus mərdlik, ağzıbütövlük, halallıq, gözütöxlük, əhdinə, ilqarına sadıqlıq, ar, ismət, həya və s. kimi müsbət məziyyətləri yüksək qiymətləndirir, onları poeziya obyektinə edir.

"Sifət dəyişmədim mən" deyən şair nankor, riyakar, zəlil doğan anaya dırnaqarası "əhsən!" nidası ilə cavab verir.

Şairin məğrurluğu, əyilməzliyi hər addımda duyulur.
*Quldum sənə eşqim ilə, ay ağa,
İşıq verər, əksin salar ay ağa.
Dağlaroğlu, ölsən, düşmə ayağa,
Haram süd əmmədin, nə say əməni.*

Və şair "zər qədrini zərgər bilər" kəlamına söykənərək:

*Ürəyimi açmamışdım yada mən,
Bu hicrana səbəb səksən, ya da mən.
El sayıldı, heç düşmədim yada mən,
Saymaz özü nədi, nə saya məni.*

O, ətrafında baş verən haqsızlıqları, naqislikləri, ədalətsizlikləri görüb mat qalır, dünya üçün, bəşər üçün narahatlıq hissi keçirir, bir ziyalı təfəkkürü ilə daxilində üsyan səsi baş qaldırır: əlinin qabarı hörmətdən düşüb, daşdan çıxan çərəyi dişini qırır, taleyin əlinə əlini verib susur, durduğu yeri daşlaya bilmir, gözləri əyridən düzü seçsə də, özünü bu qasırqada görməyəcək yaşıl işıqda kor kimi durub. Kor olub bu olanları görməyəydi, bəlkə də, dərd onu bir belə boğmazdı. Bəşərin başqa xilaskarı olmadığına görə, insan səsini qaldırmalıdır. Şair insanlığın xilasını nəminə haqq səsini ucaldır, "oturduğu budağı kəsməmək" nəminə bu gün mənəm-mənəm" deyən dünyaya başbilənlərinə müraciət edir:

*Ey insan, dərk elə böyüklüyünü,
Yer sənin, göy sənin, kainat sənin.
Varın da, yoxun da sahibi sənən,
Özünsən, əksindi bu həyat sənin.*

O, insanı insan adına hünər göstərməyə, bacardığı işi görməyə, dünyamızı qorumağa səsləyir:

*Özünsən ağıldan, güldürən, gülən,
Əlində olmayan qılinc metaldır.
Göstər hünərini, səsini qaldır,
Əlini sülhə ver, səsini qaldır.*

"Bir ağacam, yox salamat budağım", - deyərək yerli-yersiz haqsızlıqlarla rastlaşan şair, dağ olsa da, "dağın dağ

dərdi var", və ya "hər kəsin dərdi özünə dəvədi" ifadəsinə də tuş gəlib:

Dağ olmuşdum, başqa dağdı bu dağım.

"Qatıq qaradır" şeirində gördüyü pisliklərdən gözləri bərələ qalan şair haqqa, ədalətə güvənib, onu müdafiə edib və gec-tez yolunu azanların haqq yoluna dönəcəyinə ümidini itirmir: "Tər salar" şeirindəki kimi:

*Hələ də var haqqa, düzə yad adam,
O da gec-tez xəcalətdən tər salar.*

Heç bir qorxu, hədə, daş şairi yolundan döndərən deyil:

*Mən bura cənnətdən köçüb gəlmişəm,
Cəhənnəm əzabın çəkib gəlmişəm.
Nəçə daş-qalaqdan keçib gəlmişəm
Qorxutmur atılan daş məni daha.*

Şair o kəsi əsl insan sayır ki, yalandan, hiyləgərlikdən uzaq olsun:

*Başəyərdəm qarşısında yüz il mən,
O kəsin ki qəlbi, dili bir olsun.
("Bir olsun")*

Və ya:

*Qoyma dilin üstə yalan tikəni,
Yoxsa gec-tezi var, boğacaq səni.
Şair ruhu belə insanlarla heç vaxt barışmaz:
Əzabdı barışmaq yalanlar ilə,
Buynuzu içində olanlar ilə.
İlan sifətində ilanlar ilə
Yola çıxmamışam, yolçu olmuşam.*

"Yanıb şeirə dönür içimdəki şam", - deyəndə şair sanki poeziyasındakı mövzu müxtəlifliyinə işarə edir. Belə düşünməyə əsas da vardır. Çünki şairin qəlbinin işığı yalnız insana, onun xoşbəxtliyinə köklənib. Dünyanı, insan ömrünün fəlsəfi mənasını şair özünəməxsus şəkildə belə yozur:

*Yarama çəkməyə əlin yoxdursa,
Yükümü çəkməyə belin yoxdursa,
Mənimçün xoş ayın, ilin yoxdursa,
Sən məni arxanca hara çəkirsən,
Ömür, ay ömür?*

Xoşbəxtliyini başqalarına lazım olmaqda görəndə şair insanlara səmimi olmağı, bu mənada "can" sözünü "a"ya sağdiş eləməyi, insanın ad-sanına yaraşlıq olan pərdə saxlamağı məsləhət görür. Bir şeirində isə çox doğru-düzgün etiraf edir ki, özü üçün yaşamağa vaxtı olmayıb. Gecəsi də, gündüzü də insanların işinə yaramağa, onların sevincini bölüşməyə, qəminə ortaqlığa sərf olunub!

*Dostlar, bu yaşında bircə gün hələ
Özümçün yaşaya bilməmişəm mən.
Bu keçən ayları, ötən günləri,
Gecəyə, gündüzə bölməmişəm mən.*

Ş. Dağlaroğlu poeziyasının ünvanı da insanlar, onların qəlblərində daşdığı dəyərlərdir.

Lakin nə qədər cəhd etsə də, özündən, işindən, sö-

zündən hələ də razı qalmayan şair elə-obaya borcunu və rə bilmədiyinə görə nigarandır:

*Heç görə bilmədim, necə ağardı
Saçlarım aylarla il arasında.
Səxavət umuram əlimi açıb,
Qalmışam əliboş el arasında!*

"Elin bir dərdi olsa..." şeiri də bu mənada çox gözəldir.

Ş.Dağlaroğlunun həyata, gerçəkliyə, yaşadığı mühitə, cəmiyyətə münasibətini ifadə edən şeirləri də uğurludur:

*Şərəfsizlik - keçilməyən aradı,
Yaxşılardan meyli namus, aradı.
Və ya mənalı yaşamağın şərəfətini duyan şair deyir:
Ac qalsam da, öyrənmişəm halala,
Eybi yoxdur, yük daşıyım, daş yarım.
("Daş yarım")*

Onun "Bazarda" şeiri sanki həyatı gerçəkliklərin ayınasıdır ki, yaşadığımız cəmiyyətin təzadlarını, bütün dəqiqliklərini yana-yana bir rəssam tablosu kimi əks etdirir. Əsəri oxuyanda Qabilin "Səhv düşəndə yerimiz" şeiri yada düşür.

Şairi düşündürən məsələlər çoxdur. Bu sualların cavabı nə vaxtsa olacaq:

*Sabun tapan yada salır kəndiri,
Urvəsizin od da görmür təndiri,
Alan yoxdur qarğalardan pendiri,
Tülküləri şir eyləyən kim oldu?*

"Sağlam ürək və düşüncə sahibi: "Qatıq qaradır", - deyər gördüklərinə inanmasa da, həyatda rast gəldiyi naqisliklər onu üzüb əldən salsa da, sağlam qəlbə və düşüncəyə sahib olan şairi idealları bir an da olsa tərk etmir. Həkim Ş.Şirəliyevə ünvanlanmış şeirin hər bəndi də bu ideallardan bəhs edir:

*Mənim Dağlaroğlu, şüarım budur:
Hər şeydən baş olsun təmiz ad, qürur.
Ürəyində şəfqət, gözlərində nur,
Əlin əlim üstə, şəfəli həkim.*

*Daralır ürəyim bu gen dünyada,
Özümçün özümü atmadım oda.
Tapıb ünvanımı xəstəlik, qada,
Dərd ucuz, dərmanlar bahalı, həkim.
Və ya başqa bir şeirində bu fikri belə təsdiqləyir:
Əlini yetənin önündə açma,
Bir təmiz ad üçün ölümə barış.
Çəsmənin suyutək şəffaf ol, saf ol,
Açan səhərlərin nuruna qarış.*

"Güvəndim həmişə bir təmiz ada", - deyən şairin ürəyi, qəlbi təmiz olduğuna görə saf və pak insanlara sevgisi sonsuzdur və arzulayır ki: "Körpə dodağından təbəsüm, bir də insanlıq itməsin, insan itməsin".

İnsanlığa xidmət etməyi səadət bilən şair daim insanlığın xidmətindədir. Bu mənada özünü xoşbəxt sayan şair, doğrudan da, çox düzgün yoldadır. Peyğəmbərdən

sonra ikinci müqəddəs xilqət olan şairi güldürmək, yaxşılıqları qələmə almaq üçün mövzu vermək insanın Tanrı dərghahına günahsız üz tutması deməkdir.

"Hardan götürsəm", "Olmuşam", "Neyləyim", "Dünya köhnə kilimdi", "Sayılmaz", "Mən dərdimi kimə deyim", "Dolmur səbir kasamız", "Qurtarmaz", "Şikayət yerim", "Ürəyimi elə bağla", "Nə var", "Oyandı", "Qalmayıb", "Var", "Gəlsin", "Gəlmişəm" adlı şeirlərdə onu düşündürən məsələlər poeziya dili ilə mənalandırılır və şairin inandırıcı qənaəti ifadə olunur: gözləməyə lüzum, bundan o yana yol yoxdur, birləşməyin vaxtıdır:

*Bir milləttək, birləşməyə millətim,
Öz yerində yerləşməyə millətim,
Saflaşmasa, dürləşməyə millətim,
Bu dünyanı tərk etməyə vaxtıdır.*

Həmişə yaxşı olmağa çalışan, yaxşılıqların cərgəsində olmaq arzusunda olan şair elə bu adla da dünyada qalmaq istəyir:

*Ey yaxşı insanlar, xoş əməllilər,
Sizi axtaranda sizsiz olmadım.
Bir səhər bu günəş mənsiz doğacaq,
Sizlərə qalacaq bir təmiz adım.*

Və yenə də insanları insanlıq adını uca tutmağa, onu dəyərləndirməyə, ona layiq işlər görməyə səsləyir.

*Həyat bağça, sən qönçə ol,
Ətir verməz gülə dönmə.
Qılgıcım ol, od olmasan,
Kül soyuqdur, kül dönmə.*

Hamıya məlumdur ki, şairlərin ruhu onların cisminə güclü olur. Onlar çiyinlərinə çəkilərdən qat-qat ağır yüklər götürürlər.

Ş.Dağlaroğlunun bir şair olaraq üstünlüyü də ondadır ki, o, pedaqogikanı, psixologiyayı yaxşı bilir, yeri gəldikcə, yolunu azanları, insanlıqlarını unudanları tənqid etməkdən çəkinmir, onları ədalətə, mərhəmətə, vətənpərvərliyə səsləyir, yaxşılıqları ruhlandırır. "Bahar təbiətin gözəlliyini, yaxşılıq insanın özəmətinə nümayiş etdirir" fikrinə söykənərək, insanları həmişə uca, ali məqamda görmək arzusu ilə yaşayan şair, saf qəlbi ilə çıxış edərək sevgi və məhəbbətində fərq qoymur:

*O mənim qardaşım, bu, bacımdırsa,
Ya ona, ya buna necə pis deyim?!
Bir kəsin duası əlacımdırsa,
Mənim nəzərimdə pis deyil heç kim.*

Həyatın dolaşq olaylarına: ətrafında baş verən dürlüdürlü hadisələrə, insan kədərinə, insan ağrısına həssaslıqla yanaşan şair: "Dünya bizim güzgümüzdür", - deyərək, nə qədər gec deyil, insanları adlarına layiq yaxşı işlər görməyə, mənəviyyatlarını zənginləşdirməyə çağırır:

*O anamız bir rəngdə, canımız ayrı,
Mən ondan üzliyəm, o məndən üzli.
"Xarabı çıxıbdır", - deyirik hərdən,
Dünya əksimizdir - ayrıli-düzlü.*

*Bir başı qış olsa, bir başı yazdı,
Bizsiz nə dərdi var anamız Yerin?!
Bizim əlimizlə olub baş- ayaq,
Şirini acıdı, acısı şirin.*

Böyük hərfə yazılan insan, onun sağlam mənəviyyəti, hisləri, duyğu və düşüncələri, arzu və istəkləri şairi düşündürən ən böyük məsələ olduğuna görə bu xüsusiyyətlər şairin poeziyasından qırmızı xətlə keçir.

*Mənim arxam - əliboşlar, həm azlar,
Haqqa çatmaz hər qılınan namazlar.
Eşitmişəm, qanı qanla yumazlar,
O dənizəm, o bulağam, suyam mən.*

Ş.Dağlaroğlu insanı insan səviyyəsinə qaldıran bütün insani məziyyətləri: düzlüyü, saflığı, həqiqəti, halallığı, etibarını, məhəbbəti ideal seçib, ürək açıqlığı ilə tərənnüm edir və insanlıq adına özünəməxsus abidə ucaldır:

*Gəl sevək hər şeyi öz canımızdakı:
Şeiri də, sözü də, məhəbbəti də.
Ucaldaq, qoruyaq vicdanımızdakı
Ləkə götürməyən həqiqəti də.*

Şair təvəkkül fəlsəfəsinə qarılıb qalmamağa, tənbellik etməməyə, həyatın hər anını əbədiyyətə döndərməyə çağırır:

*Beşgünlük ömürdür bu dünya, demə,
Qoyma bir dəqiqən mənasız keçə.
Alnın tərləməsə, sevinc gözləmə,
Həyatda varlığın dönəcəkdir heçə.*

Şair son ana qədər tükü tükədən seçəcəyini, insanlara görə olacağını bəyan edir:

*Söz deməyin vaxtı gərək gələ ki,
Söz gələndə xəlbirlə ki, ələ ki,
Ürəyimdə çox sözüüm var hələ ki,
Zənn etməyin, son nəğməmdə, quyam mən.*

Öz həlim təbiəti ilə hamının işinə canıyananlıqla yanaşan şair, bəzən bir nadanın sözündən, hərəkətindən incisə də, ağrı-acısını ürəyində çəkir, yenə dünyanın əsrəfi olan insana məhəbbətini, onun yüksək adını qorumaq istəyini əvəzsiz poeziya dili ilə bəşəriyyətə ünvanlayır:

*Bir belə tikansız olmaqla belə,
Bir də görürsən ki, tənhayam, təkəm.
Var ikən "yox" sözüüm olmayıb hələ,
Hazıram yetənçün canımdan keçəm.*

Və ya:

*Ləkə görsəm, can atıram yumağa,
Onda gərək yeri-göyü yuyam mən.
Hərdən dönüb yer şəkili yumağa,
İstəyirəm, yer çəkdiyini duyam mən.*

İnsan üçün həyata gəlməyi, təkə özü üçün yaşamağı, dağıdıb yerlə-yeksan etməyi, insana yaraşmayan hərəkətləri qarşısına məqsəd qoymağa deyil, insanlıq adına şərəf gətirməyə, bəşəriyyətə yeni-yeni töhfələr gətirməyə, zəhmət pərdəsinə bürünməyə səsləyən şair deyir:

*Bir yaxşı qulaq as, o dağ danışır,
O ağac danışır, bulaq danışır.
Ayağın altında torpaq danışır,
Gəl quraq, yaradaq, tikək bu yerdə.*

"Quyu qazan özü düşər" kəlamına söykənən şair düzlükdən başqa yol məsləhət görmür:

*Pis yollar pis günə salar insanı,
İlan, əqrəb olub çalar insanı.
Düzlük qanadına alar insanı,
Dağdan uca olar ürək bu yerdə.*

Hər işdə düzlük, əndazə gözləyən şairin başqalarından da bunu gözləməyə haqqı var. Bələdiyyə sədri işlədiyi vaxt yolun hesabına həyatı torpaq sahəsini genişləndirən bir nəfərə rəsmi məktubla bərabər bir bənd şeir də göndərmişdi:

*Yolun hesabına həyat böyütmək,
Kişiyə yaraşan bir sifət deyil.
Qanuna söykənib yazıram bunu,
Məqsədim sənənlə ədavət deyil.*

Əlbəttə, rəsmi məktubdan çox bu bir bənd şeirin müsbət əhəmiyyəti olmuşdu.

Bu dünyada şair də çoxdur, vətəndaş da. Lakin şair-vətəndaş tək-təkdir. El üçün hər şeyi, hətta canını qurban etməyə hazır olan və:

*Mən şöhrət düşkünü deyiləm, ancaq
Şöhrətim elindir, şanım elindir.
Mərd olum, dünyada qoy az yaşayım,*

Daim bələdiyyəm canım elindir. - deyən şair həyat yolunu, xoşbəxtlik yolunu çoxdan tapmışdır. Və bu doğru yolu-vətənə, torpağa, xalqa xidmət etmək üçün hamıya məsləhət görür:

*Xoşbəxtlik taparsan yalnız əməkdən,
Çalış, ilham alsın can işləməkdən.
Vətəni, torpağı, xalqı sevməkdən
İmtina eyləmə, doğma qardaşım.*

Zəhməti ömrünün mənası sayan şair fəxrlə: "Mən əli qabarlı bir zəhmətkeşəm", - dedikdə təkə fiziki işi düşünmür. Poeziya mənasında da o, həqiqətən, bal hazırlayan bir arı misalıdır. Arı bal üçün çiçəkdən-çiçəyə qonursa, şair şirin poetik şanıni hazırlamaq üçün sözdən-sözə "qonur", poeziya pətəyini balsız - şirin sözsüz qoymur.

Eyni zamanda haqqa güvənən, haqdan qüvvət alan insan olduğuna görə onun şeirləri haqdan gələn sədədir.

Şairin yaradıcılığında hər şeir, hər fikir insan üçün, insan mənafeyi naminə söylənilib. Ataların: "Dünya bir pəncərədir, hər gələn baxar gedər" fikrinə uyğun olaraq şair "Fikirleş" şeirində insana hər günü mənalandırmağı, ötüb keçən ömrü boş və hədə yerə sərf etməməyi məsləhət görür:

*Ay ömrünün gül fəslini yaşayan,
Payız gəldi, qış olmağı fikirləş.*

*Quş deyilik, biz quşlardan betərik,
Köçəriyik, quş olmağı fikirləş.*

"Duz-çörək - düz çörək" ifadəsinə söykənən şair həyatda saf və təmiz mənəviyyətlə yaşamağı özünə ideal seçib və oxucularını da bu yola səsləyir. Bu, nəsihət deyil, həyatın qanunudur:

*Yaşa təmiz, saf ürəklə,
Ülfətdədir zər zirəklə,
Dağlaroğlu, duz-çörəklə,
Sınağa tuş gəlməyəsən.*

"Yaraşıqdı namus, ismət, ar ada",- deyən şair açıq alın, təmiz ad kimi insanın mənəvi saflığının təcəssümü olan xüsusiyyətləri təqdir edir:

*Açıq alın ilə, təmiz ad ilə
Ölmək bir şərəfdir, yaşayaram az.
Əməli salehə, hökmü adilə
Güvənib ürək qır, yaşa yaramaz.
("Yaşayaram az")*

Və ya:

*İnsan oğlu, insan kimi yaşayıb,
Haqqı, ədaləti axtar mayanda.
Olmayıbdır haqqa sevgi, yaş ayıb,
Onu özündə göz, axtarma yanda.
("Axtarmayanda")*

Şairi təəccübləndirən budur: "Dünyaya gözəllik bəxş etməyə gələn insan gör neyləyir! Adına, şanına, sanına layiq işlər görmür: insan qanı axıdır, insanın yurd- yuvasını vuran qoyur". İbsenin: "Təmiz vicdan insan üçün ən yaxşı yastıqdır",- fikrinə söykənərək, yalnız belə olmaqla cəmiyyətə fayda verib ad çıxarmaq olar qənaəti ilə şərqilərini dilə gətirir:

*Ən uca zirvədir düzlük, halallıq,
Çalış qatmayasan mayana haram.
Görənlər söyləsin: Ey gözəl insan,
Sənə canım qurban, səninilə varam!"*

Həyatda əməklə yaşayıb ucalmağı ideal seçən şair uşaqlıqdan halal zəhmətin nə olduğunu bildiyinə görə, həmişə bu yolu tutub və bu yolu tutanları vəsf edib:

*Baxan yoxdu əlimdəki qabara,
Halallıqdan ucalmışam bir qala, - deyən şair əksini
görəndə isə bu sualla cavab tapmayıb:
Ürəkdir yaradan, oyadan həvəs,
Yol çəkən səmaya, o sonsuz göyə.
Yaşayıb bircə iş bacarmayan kəs
Bilmirəm, həyatda yaşayır niyə?*

İnsan həyata yalnız xoş əməlləri üçün gəlib. O yalnız Yaradanın qarşısına qoyduğu məqsədə xidmət etməlidir. Adına zidd əməllər heç vaxt ona baş ucalığı gətirməz. Xalqın malını talayanlara ünvanladığı şeirdə də bunu təsdiqləyir:

*Çox güvənib daş bacaya, daş dama,
Ata minib piyadanı daşdama.
Qorxum budur - göy yarıla, daş dama.
Baş yarıla, çıxıb qala göz əldə.*

İç dünyası zəngin olan şair dünyanın naqisliklərini görüb təəccüblənir, bu təzadı heç cür qəbul edə bilmir:

*Yol göstərir doğrusuna oğrusu,
Ayağı baş olan dünyam, necəsən?
Yalansanmış, inanmazdım, doğrusu,
Doğruları yalan dünyam, necəsən?*

Həqiqəti deyən, haqqı yazan şairin arzusu gerçəkləşib: oxucular onu sevirilər.

*Haqqı deyən dil acıdı,
Bu halıma kim acıdı?
Dağlaroğlu, söz acıdı,
Sözü dönə bala, yağa.*

("Bala, yağa")

Və ya:

*Bir ağac bitəndə bitibsə əyri,
Od tutub ocaqda yanar, düzəlməz.
Hamıya məlumdur: mərdin qaməti*

Poladdır, əyilsə, sınar, düzəlməz, - deyən və insanı mərd, sədaqətli, əhdə vəfalı olmağa çağıran şairin qənaəti belədir:

*Çaylar hayla, harayla,
Səma Günəşlə, Ayla,
İnsan əhdlə, vəfayla,
İlqarıyla gözəldir.*

"Yalan ayaq tutan yerdə" fikrinə şairin maraqlı cavabı var:

*Yalan bitər, boy atar,
Haqq, ədalət budanar.*

Ataların: "Keçmə namərd körpüsündən, qoy aparsın sel səni, Yatma tülkü kölgəsində, qoy yesin aslan səni", - fikrini özündə ehtiva edən "Tikənə" rədifli təcnisində gözəl bir fikir ifadə olunur:

*Bərq vursa da, ola bilməz qar, almaz,
Dağlaroğlu, hər zirvəni qar almaz.
Ər kişinin çörəyin ye, qaralmaz,
Namərd insan göz qoyacaq tikənə.*

Ustad şairimiz **B.Vahabzadənin**:

*Dil qabar oldu, bir nadana dönnəm mən özüm
Bir kiçik mətləbi bir nadana qandırmaq üçün, -
fikrinə ortaqlar şair yazır:
Can qurban edərəm qədir bilənə,
O qanır, qanmaza nə qandırasan?!
Dövrün dahisisən, əgər qanmazı
Qanmaz olduğuna inandırasan.*

Mayasında ustad M.Yaqubun "Tərəzi" şeirinin nəfəsi duyulan "Dünya əksimizidir" şeirindəki naqisliklərin müəlliflərinin elə insanlar olduğunu poetik dillə necə real ifadə etdiyini gördükcə heyrətlənirsən:

*Qanımız bir rəngdə, canımız ayrı,
Mən ondan üzliyəm, sən məndən üzlü.
"Xarabı çıxıbdır", - deyirik hərdən,
Dünya əksimizdi -əyrili-düzlü.*

Naqislikləri görənlər və onları xüsusi bir ustalılıqla qələmə alan Şahməmməd dərin bir əqidə, bir məslək sahibi kimi özünə arxayındır ki, zamanın gərddişindən alını açıq, üzünü ağ çıxacaqdır:

*Rəhmli ol, salma məni ələ sən,
Xalis zərəm, xəlbirlə sən, ələ sən.
Vaxt itirib məni yüz yol ələsən,
Çıxacağam ələyindən birbaşə.*

Özü halallığa tapınan və bütün ömrü boyu onu tərənnüm edən şairin qəhrəmanlarını da nə var, nə dövlət maraqlandırır. Halallığı ilə pərvanə kimi el yolunda yanan ustad bir sənətkara həsr etdiyi "Yanvara" şeiri buna parlaq misaldır:

*Aşıq qardaş, halallıqla tər salıb,
Nifrət edib yan baxırsan, yan vara.
El yolunda pərvanədən dərs alıb,
Yan xoş günə, yan bolluğa, yan vara.*

"Deyil" adlı gəraylıda da şairin mərdlik - namərdlik haqqında maraqlı fəlsəfi mühakimələri öz əksini tapıb:

*Gülmə bəxtin yatdığına,
Bax günəşin batdığına.
Namərd mərdi satdığına
Alan deyil, alan deyil.*

"Kim oldu" qoşmasında da şairi: "Tülküləri şir eyləyən kim oldu?" sualı düşündürür.

"Sən bilirsən, mən kiməm" şeirində:

*Haqqa qurbandır canım,
Odur yolum, ümmanım.
Ay məni Yaradanım,
Sən bilirsən, mən kiməm.*

"Üz məni" tənbində:

Hansı gündə versəm haqqı əlimdən,

Eşit Allah, yer üzündən üz məni, - deyərək həyat idealına sadıq olduğunu bəyan edən şair, fəlsəfi düşüncələrinin ünvanı olan monolaqlarında da, "Alqış", "Çəkəndə", "Qorxdum" şeirlərində də bu hissini - halallıq, həqiqət axtarışında olub həqiqət yolu ilə addımlamaq fikrinin hər an onun düşüncəsində olduğunu təsdiqləyir.

"Yalan-doğru" şeiri də maraqlı mövzuya həsr olunub. Şeirdə yalanın min bir çaları, yalançıların min bir üzünü əks olunub. Vaxtilə böyük yalanlara "ağ yalan" deyilirdi. İndi yalanın rəngi, filanı qalmayıb. Açıq-aşkar çirkin yalanlara əsl, təmiz həqiqət kimi qürurla "kişi-kişi" and içənlər şairi, necə deyərlər, cin atına mindirir:

*Bütün bəd əməllər yalandan doğur,
Baş kəsib, and içib "yox" deyənə bax.
Papaqçı dostlarım dərd saymır bunu,
Qeyrətsiz başda da dayanır papaq.*

"Xatirələr oyananda" gəraylısında da vaxt var ikən şərdən uzaq həyatını mənalı qurmağa çağırış motivləri güclüdür:

*Ömür qurmur saatını,
Mənalı qur həyatını.
Lənət şərə, cin atını
Minən olar, minməz olar.*

7-lik şəklində yazılan "Olmayım" şeirində də eyni fikirlər əksini tapıb: boş yerə gün keçirmə, Vətənə arxa çevirmə, dostu ziyan yetirmə, elin zəhmətini itirmə, yad əldə xoca olmağa yox, yurdunda nökrə olmağa tələs.

"Mənim dostlarım" şeirində şair öz təbiətinə uyğun dualar edir. Bu dualarda Vətənin xoşbəxtliyi, insanlığın, xalqın, ailəsinin bəxtəvərliyi, daim düz yolda addımlamaq, düzlərlə görüşmək arzusu ifadə olunur.

"Bu gün könlüm başqa nəğmə istəyir" qoşmasında yenə insanlıq naminə bir çox məsələ qarşıya qoyulur. Suallar isə bitib-tükənmək bilmir: Niyə bu dava səngimir? Birləşmək əvəzinə hər yetənin dili bir hava çalır. İşsizlik niyə bir peşəyə çevrilib? Boz sərçə də yuvalı olduğu halda, sən qaçqın, mən didərgin niyə olum?

"Bu yaşa" şeirində də insan əməyinin bəda getməməsini arzu edir, insanlıq adına yaraşmayan işlər görənlərin isə yaşamağa haqqı olmadığını söyləyir.

"İstəmir" şeirində yaxşılıq bacarmayan, qabaqda gedənə paxıllıq edən, amalı naqislik, şələsi böhtan olan nandan və cahilləri qamçılayır, belələrinin yaşamağa haqqı olmadığı qənaətinə gəlir.

Riyakarlığa, ikiüzlülüyə, paxıllığa, namərdliyə, eqoistliyə, xudpəsəndliyə nifrət edən, naqisliklərdən uzaq olan şair, özü də bu neqativ cəhətləri inamla qamçılasa da, baş verənlərə görə çox üzülür:

*Yüzillik sığal ilə isinməz ilan qanı,
Çaqqala gözəl demək öldürməzmi ceyranı?!
Biz üzüb çıxdıq üzə, mənə qaldı dərinədə,
Əfsus, dünyada heç nə qalmadı öz yerində.*

Bütün bunlar sübut edir ki, şairin şeirləri yaşadığı dövrün ovqatını çox doğru-düzgün əks etdirir:

*Külək aldı təpələri dumandan,
Hələ tutub mənim əlim gümandan.
Seçmək olmur dostu, yadı yamandan,
Çox qarışıq bir zamanə gəlibdir.*

"Əsl yaşamaq yaddaşlarda yer tutmaqdır", - ideyası ilə yaşayan və "Dünya əksimizdir", "İmiş", "Vaxtaşırı", "Gəl daha", "Məni istəyənlərə", "Dolmur səbir kəsimiz", "Qurtarmaz", "Arasında", "Mən gözümü el içində açmışam" və s. şeirlərində el-obanı düşündürən məsələləri özünə dərd edən şair, dünya naqisliklərinin inandırıcı fəlsəfi yozumunu verir.

(ardı var)